

İRFAN

№:35 Oktyabr - İctimai fikir jurnalı - 3 AZN

Bizə kimliyimizi
göstərən

TARIX SÜURU

VƏTƏN

Könlümün sevgili məhbubu mənim,
Vətənimdir, vətənimdir, vətənim.

Məni xəlq eyləmiş əvvəlcə Xuda,
Sonra vermiş vətənim nəşvü nüma.
Vətənim verdi mənə namü nəmək,
Vətəni məncə unutmaq nə demək?!

Anadır hər kişiyə öz vətəni:
Bəsləyib sinəsi üstündə onu.
Südüdür kim, dolanıb qanım olub,
O mənim sevgili cananım olub.

Saxlaram gözlərim üstə onu mən,
Ölərəm, əldən əgər getsə vətən.
Vətənin neməti nisyan olmaz,
Naxələflər ona qurban olmaz.

Vətən - əcdadımızın mədfənidir,
Vətən - övladımızın məskənidir.
Vətənin sevməyən insan olmaz,
Olsa, ol şəxsədə vicdan olmaz.

Abbas SƏHHƏT

İrfandan

Əziz oxucu!

İnsan oğlu Allahın hikmət və yaradılış gərəyi olaraq öz varlığını müəyyən bir zaman və məkan içərisində yaşayib tamamlayır. İnsanın, daha geniş mənada desək, insanlığın yaşadığı zaman kəsiyini öyrənən sahə tarix adlanmışdır. Tarix insan oğlunun özünü, keçmişini öyrənməsi və beləliklə ondan nəticə çıxararaq həyatını davam etdirməsinə yardımçı olan bir ünsürdür. Bunun əksi olduğu zaman tarixi təhrif və ya müəyyən niyyətlərə qurban etmiş oluruq. Bir böyüyümüzün dediyi kimi “*Millətlər tarix sahnəsində varlıqlarını din, dil və tarix şüuru adlandırdığımız ünsürlər üzərində davam etdirirlər. Din yaradılışın və fitrətin qayəsi; beşiklə qəbir arasındaki həyatı tənzimləyən, bununla da bəndəni axırət səadətinə hazırlayan ilahi qanunlar məcmusudur. Dil onun ortaya qoyduğu haqq və həqiqətləri ifadə vasitəsi, tarix də bu iki ünsür ətrafında insanlığın yaşadığı hadisələrin səbab və nəticələrinin təhlili ilə millətlərin istiqbala gedən yollarını aydınlaşdırın bir məşəldir...*”

Tarix də, din də, dil də əcdadımızın bizə miras qoyduğu əmanətlərdir. Atalarımızın müqəddəs əmanəti olan din, dil, tarix və mədəniyyət mirasına sahib ola bilmək sadəcə yox olmağa üz tutan maddi əsərlərin, abidələrin təmirindən ibarət deyil. Əsl olan, o ruhu və həyəcanı gələcək nəsillərə əks etdirə bilməkdir. Lakin bu gün əfsuslar olsun ki, bəzən nə ulu babalarımızdan qalan tarix şüuruna sahib çıxırıq, nə də tarixi abidərimizə.

İlk növbədə öz tariximizi yaxşı bilməli, öyrənməli, tədqiq etməliyik. Bir millətin öz varlığını qoruyub saxlaya bilməsi onun tarixinə bağlılığının səviyyəsi ilə ölçülür. Tariximizi olduğu kimi öyrənməli, bəzi qərəzli, İslam və Türk düşməni olan yabançı tarixçilərin övladlarımıza təsirinin qarşısını almalyıq. Yeni yetişən nəsilləri tarix şüurunda, vətənpərvər ruhda böyütmeliyik. Əks halda türk şairi Mehmed Akif Ersoyun dediyi kimi *sahibsiz olan məmləkətin batması haqdır*. Bir millətin böyüküyü öz gerçək tarixini və maddi-mənəvi rəhbərlərini tanıyıb bunları layiqincə təqdir etməsinə bağlıdır. Tarixdə hər bir millətə zaman-zaman düşməncilik aspektindən yanaşan ünsürlər olmuşdur və olacaqdır da. Bu ünsürlərin tarixən düşməncilik apardıqları xalqlara qarşı hiyləgərcəsinə, müxtəlif yollarla təsir etdiklərinin şahidi oluruq. Bunlardan biri də müxtəlif yollarla o millətin yetişən nəslini öz tarixindən, mədəniyyətindən uzaqlaşdırmaqdır. Hansı ki, bu prosesi manqurlaşma adlandırıraq, yəni beyinlərin aşındırılması. Lakin tarixinə bağlı, adət-ənənəsinə, sağlam mentalitetinə bağlı millətlər hər zaman belə bir təhlükədən əmindirlər. Biz də bu sayımızı tarix şüuruna ayırdıq. İstədik ki, bu sahədə tarixinə sahib çıxan xalqımızı bir daha dəstəkləyək. Dədə-babalarımızdan bizə gəlib çatmış, uzun yollar

**Sorma hər kişinin əslin izzətindən bəllidir,
Söhbəti irfan görənlər xidmətindən bəllidir.**

Nəsimi

qət etmiş tariximizi təzələyək. Tarixi hansı şüurla oxumalı olduğumuzu yeni yetişən nəslə təlqin edək.

Bu sayımızda bir-birindən maraqlı məqalələrlə, yazılarla görüşünüzə gəldik. Oxuya-cağınız “*Tarixdəki yerimiz*” adlı məqalədə millət olaraq keçdiyimiz qısa tarixə nəzər salacaqsınız. Digər tərəfdən “*Tarixi şəxsiyyətlərin tərbiyədə rolü*” və “*Tarix içində olduğumuz zamandır*” yazıları tarixi hansı şüurla oxuyacağımıza işiq tutacaq. Tarixi şəxsiyyətlər demişkən, bu sayımızda oxuyacağınız çox mühüm məqalələrdən biri də Şeyx Ədəbali həzrətlərinin uca türk millətinin qurduğu Büyük Osmanlı dövlətinin qurucusu Osman Qaziyə olan nəsihətidir. “*Biz yazan tarix*” başlıqlı məqalə də hamımızı bu gün gələcəyə mirasımızın nə cür olacağı üzərində bir daha düşünməyə çağırır. Sözümüz tarixdən düşmüşkən sizin üçün Azərbaycanın qabaqcıl tarixçilərindən olan, yeniyetmələrimizi tarix şüurunda yetiştirmək üçün əlindən gələni edən elm xadimi Dr. Kərim Şükürovla müsahibə aparmaq qərarına gəldik. Onu da sizə təqdim edirik.

Eyni zamanda on bir ayın sultani olan Ramazan ayının ardından hansı duyğuları yaşayacağımızı, özümüzü, həyatımızı necə tənzimləyəcəyimizi bir daha düşünək deyə çox qiymətli “*Ibadət vəcdiyələ yaşamaq*” məqaləsi və “*On iki aylıq Ramazan*” yazısını sizə təqdim edirik. Rəbbimiz bizdən necə qulluq istəyir, özümüzü Uca Yaradanın hüzuruna necə hazırlamalıyıq? Bütün bu sualların cavabını dərgimizin səhifələrində tapa bilərsiniz.

Sizi İrfanla baş-başa qoyuruq!

İRFAN
Oktyabr/2009/Nº:35
ictimai fikir jurnalı
Dövlət Reestr №: 1763

Təsisçi:
İpəkyolu MMC

Redaktor:
Nurlan MƏMMƏDZADƏ

Məsul katib:
Elşən RZAYEV

Məsləhətçi:
Dr. Abbas QURBANOV

Abunə və reklam işlərindən məsul:
Niyazi YUSİFOV
Tel: 070 351 35 54

Redaksiya heyəti:

Akademik

Vasim MƏMMƏDƏLİYEV
Prof.Dr. Şahin XƏLİLİ
Dr.Siracəddin HACI
Dr.Alpay ƏHMƏDOV
Eldəniz SALMANOV
Ramiz MƏMMƏDOV
Səadət MÜRŞÜDOVA
Arif HEYDƏROĞLU
Akif HÜSEYNOV
Fuad QULİYEV

Kompyuter dizaynı:
Ülvi Məmmədov

Copyright 2009 © All Rights Reserved
Created and supported by “irfan”

Foto:
«İRFAN»

İllik abunə qiyməti:
Ölkədaxili 25 manat
Xarici ölkələr üçün 60 avro

Ünvan:
Bakı şəhəri,
Cəfərov Qardaşları küç. 16
Tel: (+994 12) 492 32 23,
493 02 93

www.irfandergisi.com
E-mail
irfan@irfandergisi.com
irfandergisi@yahoo.com

Jurnalın materiallarından istifadə
edərkən istinad zəruridir. Müəllifin
mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-
üstə düşməyə biler.

İÇİNDƏKİLƏR

Biz yazan tarix	
Eldar KƏRİMÖV	16
İstiqbal köklərdədir	
Dr. İbrahim BAZ	18
Tarix içində olduğumuz andır	
Salih Zeki MERİÇ	20
Həyatın qayəsi: Səbir	
Saleh ŞİRİNÖV	22
Niftalının qazandığı nifrət	
Seyfəddin MƏNSİMOĞLU	25
On iki aylıq Ramazan	
Rüfət ŞİRİNÖV	34
Şeyx Ədəbalidən Osman Qaziyə	
İRFANDAN.....	36
Azərbaycan ruhunun pərvanəsi	
Məmməd Aslan.....	38
Qarasu çayı	
Adem ŞAHİN.....	44
Hikmət lövhələri	
Kamran MƏMMƏDOV	46
Azadlıq carçısı	
Məmməd MƏMMƏDZADƏ	48
Həyat dəftərindən	
Afiq İSGƏNDƏROV	52
Texno xəbər	
Niyazi Yusifov	54
Xəbər.....	56

İÇİNDƏKİLƏR

Tarixdəki yerimiz

Nurlan MƏMMƏDZADƏ

6

Tarixi şəxsiyyətlərin tərbiyədəki rolü

Sedat DEMİR

8

İbadət vəcdiyilə yaşamaq

Osman Nuri TOPBAŞ

28

Tarix elmləri doktoru Kərim
ŞÜKÜROVLA reportaj

10

Allah rızası

Mübariz ƏLİOĞLU

26

TARİXDƏKİ YERİMİZ

Qələmi götürüb “tariximiz-köklərimiz” haqda yazmağa hazırlaşırıdım ki, Azərbaycanda ağacoyma sənətinin mahir ustası, çox hörmət etdiyim Seyfəddin müəllim (Seyfəddin Mənsimoglu) içəri girdi. Bir az söhbətdən sonra bir kağız parçası çıxardaraq “Bu fikirlə rastlaşmışan hardasa?” –dedi. Kağızda yazılınlarsa belə idi:

Türklərin – bu müzəffər xalqın yalnız tarixçiləri çatmayıb ki, onların ağlaşığmaz qələbələrinin şöhrətini yapsınlar. Bu cəngavər xalq öz gündəlik şöhrəti ilə məşğul olub, əbədi möğlubedilməzliyinə inanaraq keçmiş qələbələrinin əbədiləşdirilməsinə qətiyyən nəzər salmamışlar. (Monteskyo)

Məhz bu sətirlər yazmaq istədiyim mövzuda mənə ilham verdi. Həqiqətən tarixə baxdığınız zaman biz türklərin “Tarix” adlanan böyük kitabın hər fəslində yerinə olduğunu görürük. Hələ sərhədlərin

demək olar ki, yer üzündə ayağının dəymədiyi torpaq yox idi. Elə bəlkə də “tarix” adlanan kitabın hər fəslində yerimizin olması da bundan irəli gəlir. İstər islamdan əvvəl olsun, istərsə də sonra türk xalqları hər zaman şanlı, şərəfli yol keçmişlər. Monteskyonun dediklərinin nə qədər doğru olduğuna dəlalət edən, bir vaxtlar qədim hun tayfaları haqda araşdırma apararkən oxuduğum başqa bir faktı xatırladım: Sən demə, ən qədim zamanlarda türk tayfalarından olan hunlar haqqında ilk yazılı məlumatlar Çin mənbələrində mövcuddur. Bunu babalarımızın tarixə səhlənkar yanaşması kimi də dəyərləndirə bilərik, qonşuluğunda yaşadığımız millətlərin, dövlətlərin gözündəki mövqeyimizin böyüklüyü kimi də qələmə verə bilərik.

Biz tarixi masa başında deyil, döyüş meydanlarında yazmışıq. Bizim tariximiz Cavanşir qalasıdır, Şirvanşahlar sarayıdır, Bakının qala divarlarıdır, Qız qalasıdır, Gürçüstan qaçırlıyan Gəncə darvazasıdır. Bizim tariximiz bu gün Şəhidlər Xiyabanında uyu-

Bizim tariximiz bu gün Şəhidlər Xiyabanında uyuyan igid oğullarımızdır. Bizim övladlarımıza nümunə göstərdiyimiz qəhrəmanlarımız xəyal məhsulu olan Con Rembolar, Spayder Menlər deyil. Bizim qəhrəmanlarımız Dədə Qorqudlar, Qazan xanlar, Bamsı Beyrəklər, Fatehlərdir...

yan igid oğullarımızdır. Bizim övladlarımıza nümunə göstərdiyimiz qəhrəmanlarımız xəyal məhsulu olan Con Rembolar, Spayder Menlər deyil. Bizim qəhrəmanlarımız Dədə Qorqudlar, Qazan xanlar, Bamsı Beyrəklər, Fatehlərdir...

Görəsən tarixdə türk amili olmasayı dünyanın bugünkü durumu necə olardı? Bəlkə də tarix səhifələri bir az monoton olardı. Ən azından bu gün dünyanın yeddi möcüzəsindən biri olan Böyük Çin Səddi mövcud olmazdı. Məsələni mübahisə mövzusu olmaqdan çıxarıb, doğru və ya yanlışlığını bir kənara qoyaraq deyə bilərik ki, bu səddin tikilməsində hun türklerinin hücumlarından qorunmaq məqsədinin güdülməsi tarixi bir faktdır. Elə Atillanın Qərbi Avropanı lərzəyə salması da başqa bir gerçəkdir. Bir zamanlar Şərq dünyasını Avropa ilə birləşdirən ən məşhur ticarət arteriyası da – İpək Yolu məhz türk torpaqlarından keçib gedirdi. Çünkü ən təhlükəsiz yol bu idi. Hətta buna görə karvanların təhlükəsizliyinə zəmanət verən köçəri türk hökmədarları yüksək gömrük alırlılar. (Oljas Süleymanov, Az-Ya, səh-136) Burada islami fəthləri də qeyd etmək zəruridir. Osmanlı türkərini Vyana qapılarına qədər aparıb çıxaran ünsür türklük ruhu ilə islam amilinin tətkiklədiyi duyğu idi. Təbiidir ki, hər bir xalqın, millətin tarix səhnəsində öz rolü var. Amma məncə tarix səhnəsində oynanan iki pərdəli dramda biz türkərin rolu bir az başqadır.

Burada ümumi türk adından söz açmaq istəyirəm. Millətimizin islamla şərəfləndikdən sonra daxildən gələn həyəcanlarını imanla birləşdirərək bəşəriyyətə etdikləri xidmətlər göz qabağındadır. İslam memarlığında, miniatüründə, xəttatlıq sahəsində, təhzib, ebru və s. kimi mədəni sahələrdə görülən xidmətlər böyük bir mədəniyyəti formalasdırı. Müsəlman türk

millətinin dünyaya verdiyi töhfələr Memar Sinanın ərsəyə gətirdiyi məscidlərin minarəleri kimi göye doğru ucalaraq öz varlığına şəhadət edir. Doğrudur, bəlkə də bütün bu saydıqlarımız bir az tarixlə öyünmək kimi görünə bilər. “Kosa adam babasının saqqalıyla öyünər” atalar sözünün ifadə etdiyi mənənaya gəlməsin, amma burada məqsədimiz ot kökü üstə bitər fikrini bir daha gənclərə xatırlatmaqdır. Çünkü kökündən xəbərsiz millətlər yox olmağa məhkumdurular.

Yeri gəlmışkən burada bir məsələyə də toxunmağı vacib sayıram. Qeyd edim ki, əbədi zəfərinə arxalanan türk tayfalarının, boylarının və xalqlarının düşmən fitnəsiylə bir-birinə qənim kəsilməsi də tarixin başqa bir nüansıdır. Tarixdə Osmanlıların Teymurla və Səfəvilərlə düşmən olması insanı kədərləndirir. Teymurla İldırım Bəyazidin bir-birinə düşmən olmasını, Şah İsmayılla Yavuzun Çaldıran döyüşündə qarşılaşmasını və beləliklə Səfəvi-Osmanlı müharibələrinin əsasının qoyulmasını heç cür anlamaq mümkün deyil. Biz türklər həmişə güclü olmuşuq, amma siyasi hiyləgərlikdən də xəbərsiz olmuşuq. Elə götürək ilk yazılı abidəmiz olan Kitabi-Dədə-Qorduqu. Eyni kökə bağlı olan türk boyları arasında gedən hərc-mərclik qanlı müharibələrlə nəticələnmədimi?..

İndi isə gələk bugünüümüzə. Bu gün Azərbaycanda yaşayan biz türklərlə, Türkiyədə yaşayan türklər qədər bir-birinə yaxın olan iki qonşu, qardaş, dost görmək mümkün deyil. Bu fikir hər sahəyə aiddir. İstər dil, istər din-inanc, istər mentalitet, nə deyirsiniz deyin. Bu gerçəyi mərhum prezidentimiz Heydər Əliyevin “Biz bir millət, iki dövlətik” sözü qədər də dəqiq ifadə edən başqa bir söz tapmırıam. Elə isə tarixdən nəticə çixardaraq araya fitnə toxumları səpməyə çalışanlara rəvac verməməli, birliyimizi zədələməməliyik.

TARİXİ ŞƏXSİYYƏTLƏRİN TƏRBİYƏDƏKİ ROLU

Tarix nə öyünmək, nə də başqalarını aşağılamaq üçün oxunur. Bir meyvə başqa bir meyvəylə aşılındığı zaman belə kökü ilə əlaqəsi kəsilmir. O, bütün qidasını, dəstəyini fərqli olsa da gövdəsi və onun bağlı olduğu kökdən alır. Əslində kökə bağlılıq dəyişimin və inkişafın təməl qaynağı olmalıdır. Tarix bizim gələcəyə ümid saçacaq, şimşəklər çaxdıracaq bir qaynağımızdır. Ondan ayrı düşdükdə quruyar və inkişaf etmərik. Tarixə sahib çıxmaq gələcəyi zəmanət altına almaq deməkdir.

Tarixi keçmişdə yaşlanmış zəfərlərlə öyünmə səbəbi və ya keçmişdəki məğlubiyyətləri öyrənərək bizi məyus edəcək, hətta tarixə söyüdürücək bir səbəb olaraq deyil, bugünün böhranına həll yolu tapacaq, qaranlığı aydınlaşdıracaq və gələcəyin şəfəqlərinə sürükləyəcək bir vasitə olaraq oxumalı, bilməliyik. Eyni zamanda, tarixdə qazanılmış zəfərləri, miras qoyulan əsərləri qırılması mümkün olmayan rekordlar kimi görməməliyik. Tarixdən aldığımız eşqi, həyecanı sabahlara daşıyacaq zəfərlərə, əsərlərə imza atmağın yolu olaraq görməliyik.

Bütün ümidi tarixə bağlayan yerinə tarixdən güc alan bir tarix şüruyla gələcəyi tarixi şəxsiyyətlərin

Bəzi hadisələr vardır ki, onların təkrar yaşanması demək olar ki, imkansızdır. Sözünü etdiyimiz hadisələrdə yer almış şəxsiyyətlərin xaraktelərindən həm biz, həm də yeni nəsil xəbərdar olmalıdır. Bu hadisələrin bilinməsi övladlarımıza keçmiş zaman arasında bir körpü qurar və onların inkişafına müsbət mənada təsir edər. Tariximiz bu baxımdan son dərəcə zəngindir.

xarakterlərinin üzərində inşa edəcək nəsil yetişdirmək...

Fərdlərin və cəmiyyətlərin formallaşmasında tarixi şəxsiyyətlərin rolü dənilməzdir. Uşağın gündəlik həyatında zahiri olaraq ata-ana və xarici ünsürlərin təsirli olduğu kimi mənəvi dünyasında tarixi şəxsiyyətlərin həyatlarının bilinməsi, oxunması təsirli olur.

Bəzi hadisələr vardır ki, onların təkrar yaşanması demək olar ki, imkansızdır. Sözünü etdiyimiz hadisələrdə yer almış şəxsiyyətlərin xaraktelərindən həm biz, həm də yeni nəsil xəbərdar olmalıdır. Bu hadisələrin bilinməsi övladlarımıza keçmiş zaman arasında bir körpü qurar və onların inkişafına müsbət mənada təsir edər. Tariximiz bu baxımdan son dərəcə zəngindir. Kimisi cəsarəti, kimisi fədakarlığı, kimisi sədaqəti ilə şöhrət tapmış böyüklerimiz var. Füzulinin şeirdə və ədəbiyyatda oynadığı rolü, Seyyid Yəhya Şirvaninin elm və irfanı, Hüseyn Cavidin, Əhməd Cavadın, Mikayıl Müşfiqin vətənpərvərliyi, Hacı Zeynalabdin Tağıyevin xeyriyyəciliyi nümunə göstərilərək bu

şəxsiyyətlərin işığında tarixə düşəcək nəsillər yetişdirmək imkanımız var.

Unutmamaq lazımdır ki, insanlar şəxsiyyətlərə vurgundurlar. İnsan oğlunun fitrətində başqlarını örnək alma, başqa-sından nümunə götürmə duyğusu vardır. Buna görə də Allah təala bəşəriyyətə sadəcə kitablar göndərməmiş, onların canlı nümunələri olan peygəmbərləri nümunə göstərərək hər birinin ideal kimi qəbul olunmasını istəmişdir. Bu baxımdan ilk insanın da Peygəmbər olması faktı çox diqqətçəkicidir. Məhz bu gerçəyi gözardı etmədən hər zaman gənclərə doğru örnekler göstərməli, onların bu xüsusda arzu edilməz qapları döyməsinə fürsət verməməliyik.

Tariximizdə var olan mümtaz şəxsiyyətləri mümtaz edən xarakter keyfiyyətlərini bugünkümüzə daşımaq və onları mümtaz qılan özəllikləri uşaqlarımıza qazandırmaq tarixə düşəcək nəsillər yetişdirmə xüsusunda mühüm addım atmaq deməkdir. Əks təqdirdə kapitalizmin çarxlarında şöhrət olma, tez varlanma, egoizm, yüksəlmək üçün başqlarından istifadə etmək, zəhmət çəkmədən qazanmaq, zövq və əyləncə mərkəzli yaşamaq kimi qəribə bir həyat fəlsəfəsinə məruz qalan övladlarımıza xarakter inkişafında da problemlər baş qaldıracaqdır. Sosial məsuliyyətlərdən uzaqlaşaraq egoistləşməkdə, tarixinin insana yüksəldiyi missiyadan uzaqlaşmaqdır. Bir millətin gələcəyini görmək üçün onların gənclərinə baxmaq kifayətdir demislər. Bu gün gələcəyimizi necə görmək istəyiriksə gənclərimizi də o istiqamətdə yetişdirməliyik.

Doğruluq, çalışqanlıq, fədakarlıq, cəsarət, yardımlaşma, sədaqət, ədalətli olmaq, ədəbli olmaq, məsuliyyət şüuruna sahib olmaq, güvənilən biri olmaq kimi yüksək keyfiyyətlər mənbəyi olan tariximizlə, dəyərlərimizlə və qəhrəmanlarımızla yenidən tanış olmalıydıq.

BDU-nun Azərbaycan tarixi (humanitar fakültələr üzrə) kafedrasının müəllimi, tarix elmləri doktoru
Kərim Kərəm oğlu Şükürov:

Yaradıcısı olduğumuz tarixin «keyfiyyətinə», gələcək nəsillər üçün əhəmiyyətinə diqqət yetirməliyik

KƏRİM ŞÜKÜROV KİMDİR?

1956-ci il may ayının 10-da anadan olub. 1972-ci ildə orta məktəbi bitirib Azərbaycan Dövlət Universitetinin (hazırda BDU) tarix fakültəsinə daxil olub. 1977-ci ildə universiteti fərqlənmə diploma ilə başa vurub. 1977-1980-ci illərdə Bərdə şəhər 1 Nöli orta məktəbində müəllim, direktor müavini, Bərdə rayon komsomol komitəsinin ikinci katibi işləyib. Bərdə şəhər sovetinin deputati seçilib.

1980-ci ilin sentyabrında BDU-nun aspiranturasına (istehsalatdan ayrılmaz) daxil olub, həmin ildə universitetdə pedaqoji fəaliyyətə başlayıb. Aspiranturani bitirdikdən sonra (1983) universitetə müəllim təyin edilib. Əvvəlcə SSRİ tarixi (oktyabraqədərki dövr) (1983-1989), sonra Azərbaycan tarixi kafedrasında (1989-cu ildən) pedaqoji fəaliyyətini davam etdirib. Azərbaycanın tarixi demoqrafiyası Elmi-Tədqiqat laboratoriyasının təşkilatçılardan olub, ona rəhbərlik edib. 1984-cü

ildə namizədlik, 2007-ci ildə doktorluq dissertasiyası müdafiə edib. On kitab və monoqrafiyanın, yüzdən çox məqalənin müəllifidir.

Kitab və məqalələri Azərbaycan dili ilə birgə rus, ingilis, alman, ərb dillərində də nəşr olunub. Dörd hissədən ibarət «Azərbaycanın diplomatiya tarixində: Dövlətlərarası müqavilələr və digər xarici siyaset aktları (sənəd və materiallar)» toplusunun çapa hazırlanmasında iştirak edib.

Ankara (1994, 1997), Lefkoşa (1995), Praqa (1996, 1999), Naxçıvan (2006), Bakı (2007), Qars (2007), Berlin (2008) beynəlxalq konfranslarında iştirak edib.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin yanında Ali Attestasiya Komissiyasının Tarix və Siyasi elmlər üzrə Ekspert Şurasının və AMEA-nın Tarix İnstitutunun Elmi Şurasının üzvüdür. Respublikanın bütün telekanalları və radiolarında müntəzəm çıxış edir.

Respublikanın ictimai-siyasi həyatında da fəal iştirakı ilə fərqlənir. Həmkarlar İttifaqı hərəkatında xidmətlərində görə AHİK İcraiyyə Komitəsinin 10 aprel 2008-ci il tarixli qərarı ilə «yubiley medalı» ilə təltif edilib.

İrfan: Tarixini bilməyən cəmiyyət yad-daşını itmiş insana bənzəyir. Ulu öndərimiz mərhum Heydər Əliyev də “İnsan öz tarixi ilə güclüdür” demişdir. Bu haqda nə deyə bilərsiniz?

Dr. Kərim Şükürov: Bu, həqiqətən də belədir. Məhz keçmişdə baş verənləri öyrənmək, yaşatmaq zərurəti tarixə ehtiyac yaratdı. Son elmi tədqiqatlar da sübut edir ki, insanlar özlərini dərketmənin ilk vaxtlarından etibarən tarixi də öyrənməyə başlayıb. Bu çox mürəkkəb inkişaf yolu keçib. Təəssüf hissi ilə qeyd etmək istəyirəm ki, bu proses bəzən çox

bəsət şəkildə təqdim edilir. Tarix təbiət və cəmiyyətin inkişaf prosesi, eyni zamanda bəşəriyyətin keçmiş həyatını hərtərəfliliyində, ümumi qanunauyğunluq və konkretliliyində öyrənən elmdir. Aydındır ki, birinci daha obyektiv və daha zəngindir. Biz də, əslində, həmin prosesin tərkib hissəsiyik. Tarix (öyrənilən) bizim özünü dərkimizə kömək edir. Bu prosesdə o da yeganə vasitə deyil. Ailə tarixi, qədim zamanlardan bu günədək gəlib çatan şifahi tarix ənənələri və başqları ilə burada bir kompleks əmələ gəlir.

«İnsan öz tarixi ilə güclüdür» və ya tarixsiz, yəni tarixini bilməyən insan gücsüzdür. Ona görə də insani, daha geniş anlamda bir xalqı, bir ölkəni, əsarətə salmaq lazımlı gəldikdə ona tarixini unutdurmağa çalışırlar. Çingiz Aytmatovun məşhur əsərindəki «Manqurt» obrazı deyilənə nümunədir. Manqurtluq isə bir prosesdir.

Tarixinə, keçmişinə, özünündərkə qayıdış azadlıq və istiqlaliyyət uğrunda mübarizənin ən zəruri hissəsidir. Təsadüfi deyil ki, xalqların inkişafının belə dönüş anlarında tarixə maraq artır, tarixi təc-rübə sınaqdan çıxmış yol göstərənə çevrilir. Bu suala cavabı başa çatdırmaq üçün bir məsələnin də üzərində dayanmaq istərdim. Bu da tarix və müasirlik problemidir. Yalnız tarixə istinad edib, müasir tələblərdən də geri qalmaq doğru deyil. Bu gün sabah üçün tarixə çevrilir. Uzaq keçmişdən bəhsetməklə bərabər, yaradıcısı olduğumuz tarixin «keyfiyyətinə», gələcək

nəsillər üçün əhəmiyyətinə də diqqət yetirməliyik.

İrfan: *Bəziləri tarixi qürurlanmaq və ya başqa millətləri tənqid etmək, qınamaq üçün oxuyur. Tarixi öyrənərkən hansı düşüncəyə sahib olmalıydıq?*

Dr. Kərim Şükürov: Hər bir xalqın, o cümlədən onun üzvünün tarixinə qayğı-keş münasibəti arzu edilən haldır. Lakin bundan başqlarına qarşı hər hansı formada istifadə etmək tarixi tərbiyənin nəqisliyinin göstəricisidir. Əslində, ümumdünya tarixi hər bir ölkə və ya xalqın özü-nəməxsus tarixinin olmasına görə həm maraqlı, həm də zəngindir. Bunun əksini iddia etmək irrqilik və insanlar arasında ayrı-seçkilik ideologiyasına qulluq etmək deməkdir. Bununla birgə, hər kəsin həm öz xalqının, həm də digər xalqların tarixinə obyektiv münasibət bəsləməsi, buradan müəyyən dərslər və nəticələr çıxarması tamamilə təbiiidir. Bu zaman yalnız bir amilin rolunu önə çəkmək mümkün deyil. Burada ümumi dünyagörüş, məqsəd, mədəni səviyyə və s. amillər də həllədici rola malikdir, yəni tarixi baxış təcrid edilmiş şəkildə mövcud olmayıb, gerçəklilikdə və kompleks amillərin təsiri altında formalasılır. Bilavasitə tarixi baxışa gəldikdə onun tarixiliyə (istorizm) və tarixi-müqayissəyə söykənməsi daha doğru yanaşma üçün əsas ola bilər.

İrfan: *Hər bir millət öz köklərinə bağlı olduğu müddətdə güclüdür, dedik. Yenə bildiyimiz kimi, bizi uzun illər öz kökü-*

«İnsan öz tarixi ilə güclüdür» və ya tarixsiz, yəni tarixini bilməyən insan gücsüzdür. Ona görə də insani, daha geniş anlamda bir xalqı, bir ölkəni, əsarətə salmaq lazımlı gəldikdə ona tarixini unutdurmağa çalışırlar. Çingiz Aytmatovun məşhur əsərindəki «Manqurt» obrazı deyilənə nümunədir. Manqurtluq isə bir prosesdir.

müzdən uzaqlaşdırmağa çalışıblar. Sizcə bu günün gənc nəslini tarix şüurunda yeytişdirmək üçün hansı tədbirləri həyata keçirmək daha məqsədyönlüdür?

Dr. Kərim Şükürov: Azərbaycan tarixi qədər təhrifə məruz qalan başqa bir tarix təsəvvür etmək çox çətindir. Bunun əsas səbəbi Azərbaycan xalqının tarixi roluna kölgə salmaq, ümumdünya tarixi prosesində yeri və mövqeyinə zərbə vurmaq, xalqın tarixi inkişafındakı varisliyi şübhə altına almaq, tarixi yaddasını parçalamaq kimi məkrili niyyətlər təşkil etmişdir. Açıq demək lazımdır ki, bu ideolojiya müəyyən zamanlarda istədiyinə nail ola bilmışdır. Bunun üçün Azərbaycan tarixinin tarixinə nəzər salmaq kifayətdir. Üçcildlik Azərbaycan tarixinin 1958-ci ildə nəşr edilmiş birinci cildindəki «Azərbaycan dili» adlı hissə (səhifə 186-189) nümunə kimi göstərile bilər. Orada deyilir: «...XIII əsrдə türk dilində danışan köçəri tayfaların buraya gələn güclü dalğası azəri, aran və başqa dillərin sıxışdırılması və Azərbaycan dilinin tamamilə qələbə çalması üçün şərait yaratdı». Buradan belə çıxır ki, azərbaycanlılar XIII əsrдə dillərini tamamilə dəyişib, gəlmə dil qə-

bul etmişdir?! Azərbaycan xalqının öz kökündən ayrılmazı bu cür həyata keçirilib. Bu məsələ, nəinki professional tarixçilərə, həmçinin bütün xalqımıza yaxşı məlumdur. Lakin, mən başqa, daha təhlükəli bir meylin üzərində dayanmaq istərdim. Adı çəkilən cilddən düz qırx il sonra, 1998-ci ildə yeddicildlik Azərbaycan tarixinin ikinci cildi nəşr olunur. Burada «Azərbaycan xalqının və Azərbaycan dilinin formalaşmasının başa çatması» adlı XIV fəsil (səhifə 425-4 39) verilib. Təsəvvür edin ki, belə bir akademik nəşrdə problem üzrə qəti və aydın elmi mövqe şərh edilmək əvəzinə yazılır: «... yüksək elmi-nəzəri bilik, dərin tədqiqat bacarığı və pofessionalizm tələb edən bu problemin həllində dünya tarixşünaslığında qəbul və təqdir ediləcək son sözün mütləq deyiləcəyini nəzərə alaraq, alımlərimizin öyrənilən sahədə bu gün əldə etdikləri əsas nəticələri təqdim edirik» (seçmə mənimdir. – K.Ş.). İndi özünüz fikirləşin yeddicildlik akademik Azərbaycan tarixi müstəqillik dövründə belə xalqın formalaşması sualına cavab verə bilmirsə, o kimə lazımdır?! Yalnız bu nümunəni göstərməklə sizin sualınızın

Yalnız tarixə istinad edib, müasir tələblərdən də geri qalmaq doğru deyil. Bu gün sabah üçün tarixə çevrilir. Uzaq keçmişdən bəhs etməklə bərabər, yaradıcısı olduğumuz tarixin «keyfiyyətinə», gələcək nəsillər üçün əhəmiyyətinə də diqqət yetirməliyik.

necə əhəmiyyəti olduğunu bir daha göstərmək isteyirəm. Yuxarıda qeyd etdiyim kimi Azərbaycan tarixi qədər təhrifə məruz qalan başqa bir tarix təsəvvür etmək çətindir. Buradan belə bir məntiqi nəticə çıxır ki, bütün Azərbaycan xalqı üçün, xüsusilə də gənclər üçün bu təhrifləri dərk etmək və aradan qaldırmaq üçün güclü tarixi şürur olduqca vacibdir. Mütaliə edilən hər bir qeyri-müəyyən fikri şübhə altına almaq «Doğrudanmı belədir?», - deyə əlavə faktik materiallar toplamaq tarixi müqayisələr aparmaq və s. hər bir azərbaycanlıya başqa xalqların tarix öyrənən nümayəndəsindən daha çox lazımdır. Bundan başqa Azərbaycan tarixinə dair yeni baxışlar (məsələn, sivilizasiyon baxış) lazımdır. Alternativ dərsliklər yazılmalıdır. Mən dəfələrlə bu barədə yazmışam, indi də təkrar edirəm, orta məktəblərin Azərbaycan tarixi kitabları ilə universitetlərin eyni adlı dərsliklərinin bir-birini tamamilə təkrar etməsinə son qoyulmalıdır. Azərbaycan tarixinə dair yeni tipli elmi-kütləvi radio və televiziya verilişləri təşkil edilməlidir və i.a.

İrfan: *Yeri gəlmışkən, keçən ay Qafqaz İslam Ordusunun 91-ci ildönümü qeyd olundu. Artıq hər il ənənə halında keçirilən bu tədbirlərin bizim tarix şüurumuza nə kimi təsiri var?*

Dr. Kərim Şükürov: Azərbaycan tarixində elə hadisələr var ki, onları yubileylərində, hətta ildönümlərində deyil, hər vaxt xatırlamaq lazımdır. Qafqaz İslam ordusunun Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin hərbi hissələri ilə birgə 1918-ci il sentyabrın 15-də Bakını azad etməsi, məhz belə taleyüklü hadisələrdən

biridir. Lakin bu zaman ayrı-ayrı tarixi faktlarla birgə, hadsənin siyasi mənasına da xüsusi diqqət yetirmək lazımdır. Mənə elə gəlir ki, bu məqam bəzən unudulur. Fikir verin, o dövrki tarixi situasiyada Sovet Rusiyasının və başqa düşmən qüvvələrin başlıca məqsədi Bakını Azərbaycandan qoparmaq idi. Ona görə də bu yürüş adı hərbi yürüş deyil, hərbi-siyasi əməliyyat, Azərbaycanın ərazi bütövlüğünün bərpası, onun regionda strateji mövqelərinin qaytarılması, zəngin neft yataqlarına, kommunikasiya vəsaitlərinə qovuşdurulması idir və s. Bu hadisənin tarixi təsirinə gəldikdə burada xeyli önəmli məsələlər vardır. Bunların içərisində Azərbaycan-Türkiyə dostluğu, onun gücünün nəyə qadir olması ilk yerdə durur. Təbii ki, bu, həmin dostluğun potensial imkanlarına da işıq tutur. Bu Qarabağ probleminin həlli perspektivi üçün də əhəmiyyətlidir.

İrfan: *Yaşanılan tarixlə yazılın tarix bəzən üst-üstə düşmür. Bəs Qarabağda yaşananlarla yazılınlardan necə?*

Dr. Kərim Şükürov: Bu, tarixdə tez-tez üzləşdiyimiz bir haldır. Qarabağa gəldikdə burada məsələ daha mürəkkəbdir, çünki Qarabağ problematikası beynəlxalq miqyas almışdır. Ermənilər və onları dəstəkləyənlər Qarabağ tarixini və Ermənistən-Azərbaycan Dağılıq Qarabağ konfliktinin mahiyyətini tamamilə təhrif etmişlər. Burada bizi daha çox Azərbaycan-Qarabağşunaslığı maraqlandırır. Bu sahədə uzun müddət müəyyən problemlər olub. Bilirsiniz ki, Bakıda iki kitabdan ibarət «Qarabağnamələr» çap edilib. Birinci kitab Mirzə Adıgözəl bəyin «Qara-

bağnamə»si ilə açılır. O, yazısına belə başlayır: «(Qarabağ mahalında Rusiya hakimiyyəti bərpa olandan bir qədər sonra) buraya təyin olunan hakimlərdən biri də ... general Kolyubakinin oğlu cənab polkovnik Mixail Petroviç idi. Onun keçmiş hadisələri bilməyə həmişə həvəsi vardi. Podpolkovnik xüsusilə Qarabağ xanlarının və (Şuşa) şəhərini bina edən şəxsin əhvalatını öyrənmək istəyirdi. Buna görə, məndən – kapitan Mirzə Adıgözəl bəy dən xahiş etdi ki, bu əhvalatı qısa və müxtəsər bir surətdə bəyan edim». Bu şəraitdə yazılın əsərə sifarişçinin mövqeyinin təsiri aydın məsələdir. Sovet dövründə də Azərbaycan Qarabağşunaslığı beynəlmiləlçilik və s. kimi ideoloji müdədəalara xidmət etmişdir. Düşünürəm ki, bu gün Dağlıq Qarabağ ətrafında yaranan problemin əsas səbəblərindən biri də Azərbaycanda elmi Qarabağşunaslığın formalaşmaması olmuşdur. Azərbaycan faktik olaraq, 1980-ci illərin sonlarından bu sahədə dönüş etməyə çalışmışdır. Həzirdə bu sahədə xeyli iş görülmüşdür, lakin bunlarla kifayətlənmək olmaz. Yeni elmi tədqiqatlara böyük ehtiyac vardır.

İrfan: Qarabağdan söz düşmüşkən, bu gün Azərbaycan tarixçiləri Qarabağ faktlarının dünya ictimaiyyətinə tanıtılması üçün hansı addımları atırlar?

Dr. Kərim Şükürov: Mənim bildiyimə görə hazırda Azərbaycanda bütün əsas tarixi tədqiqat mərkəzlərində Qarabağ tarixinə dair araşdırımlar mühüm yer tutur. Son dövrlərdə müşahidə edilən başlıca irəliləyiş Qarabağ haqqında kitabların bir neçə xarici dildə çap edilməsidir. Qarabağın tarixi coğrafiyasının öyrənilməsi, bütün tarixi dövrlərdə Qarabağın Azərbaycanın aynılmaz tərkib hissəsi olmasını eks etdirən atlasın çap edilməsi də qeyd olunmalıdır. Azərbaycanın Qarabağ məktəbinə məxsus, XIX-XX əsrin əvvəllərində toxunmuş «Qarabağ xalçaları» kitabının hazırlanması işi

də başa çatdırılmaq üzrədir. Bütün bunlarla birgə Qarabağ həqiqətlərinin dünyaya çatdırılmasında müasir informasiya texnologiyalarından daha geniş istifadə olunmasına ehtiyac hiss olunur.

İrfan: Kərim müəllim, qiyomatlı vaxtinizi biza ayırdığınız üçün öz minnətdarlığınızı bildiririk!

Dr. Kərim Şükürov: Mən də tariximizə, onun aktual problemlərinə dərginizdə yer ayırdığınıza görə sizə təşəkkürümü bildirirəm. Arzu edirəm ki, gələcək saylarınızda da bu problemlərə diqqət yetirəsiniz. Dərginin bütün kollektivinə məsul işində böyük uğurlar arzulayıram.

AZƏRBAYCAN

Könlüm quşu qanad çalmaz sənsiz bir an, Azərbaycan,
Xoş günlərin getmir müdam xəyalımdan, Azərbaycan!

Səndən uzaq düşsəm də mən, eşqin ilə yaşayıram,
Yaralanmış qəlbim kimi, qəlbi viran Azərbaycan!..

Bütün dünya bilir sənin qüdrətinlə, dövlətinlə,
Abad olub, azad olub mülki-İran, Azərbaycan!

Bisütuni-inqilabda Şirin-vətən üçün Fərhad
Külüng vurmuş öz başına, zaman-zaman, Azərbaycan!

Vətən eşqi məktəbində can verməyi öyrənmişik,
Üstadımız deyib heçdir vətənsiz can, Azərbaycan!

Qurtarmaqçın zalimlərin əlindən Rey şümşadını,
Öz şümşadın başdan-başa olub al qan, Azərbaycan!

Yarəb, nədir bir bu qədər ürəkləri qan etməyin,
Qolubağlı qalacaqdır nə vaxtacan Azərbaycan?!

İgidlərin İran üçün şəhid olub, əvəzində
Dərd almışan, qəm almışan sən İrandan, Azərbaycan!

Övladların nə vaxtadək tərki-vətən olacaqdır?
Əl-ələ ver, üsyan elə, oyan, oyan, Azərbaycan!

Bəsdir fəraq odlarından kül ələndi başımıza,
Dur ayağa! Ya azad ol, ya tamam yan, Azərbaycan!

Şəhriyarın ürəyi də səninkitək yaralıdır,
Azadlıqdır sənə məlhəm, mənə dərman, Azərbaycan!

Məhəmmədhüseyn Şəhriyar.

BİZ YAZAN TARİX

Tarix deyə adlandırdığımız məfhum, dünyada yaşayıb ad qoyan insanların həyat prinsiplərini əhatə edən yaddaş kitabçasıdır. Bu yaddaş kitabçasında kiminin adı böyük hərflərlə, kiminin də adı kiçik hərflərlə həkk olunub. Necə insanlar vardır ki, tarixin ən yadda qalan səhifelerində adlarını qızıl hərflərlə yazmış, elə kəslər də vardır ki, bu yaddaş kitabçasında yad edilməyi belə haqq etməmişdir.

Mən bu yazımда tarix mövzusuyla əlaqəli olaraq nə qədim dünya tarixindən, nə orta əsrlər tarixindən, nə də yeni dünya tarixindən bəhs edəcəyəm. Burada tarixi

Biz tarixdə tutduğu yerə görə insanları səciyyələndirsək görərik ki, insanlar üç qrupdur. Bunlardan bir qismi tarixin ağ səhifələrini adları ilə bəzəyənlər, bir qismi tarixin qara səhifələrində qərar tutanlar, bir qismi də tarixin heç bir səhifəsində qərar tutmayıb yaşayanlar və ölonlərdir. Bu sinifləndirmə arasında öz yerimizi müəyyən etmək bizim vəzifəmizdir. Gəlin, adımızın gələcəkdə tarixin hansı səhifəsində zikir ediləcəyini bilmək üçün gördüyüümüz işlərə və həyat tərzimizə nəzər yetirək.

formalaşdırın motivlər haqqında fikir formalaşdırmağımız daha məqsədə uyğun olardı.

Tarix deyib cildlərlə kitablardan oxuduğumuz dahi şəxsiyyətlər haqqında məlumatlar və zamanın gedişinə təsir edən hadisələr, bəzən bizim düşüncə və həyat tərzimizi formalaşdırır. Əslində həyatını oxuyub qəhrəmanlığına qibtə etdiyimiz şəxsiyyətlər bizdən nə yaradılışları, nə də qeyri-adi istedadları ilə seçilirlər. Burada sadəcə insanın istəyi və məqsədi əsas rol oynayır. Cəmiyyət arasında seçilib, yeni tarix yaratmaq istəyən insanlar bu işin öhdəsindən layiqincə gəlsələr də, bunların

hər biri tarixdə rəhmətlə anılmamışdır. Nəmrudlar, Fironlar, Əbu Cəhllər əməlləri ilə tarixin lənət səhifələrini doldurduqları halda, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. Məhəmməd (s.ə.s) tarixin rəhmət səhifələrini formalasdırdılar.

Biz tarixdə tutduğu yerə görə insanları səciyyələndirsək görərik ki, insanlar üç qrupdur. Bunlardan bir qismi tarixin ağ səhifələrini adları ilə bəzəyənlər, bir qismi tarixin qara səhifələrində qərar tutanlar, bir qismi də tarixin heç bir səhifəsində qərar tutmayıb yaşayınlar və ölünlərdir. Bu sinifləndirmə arasında özyerimizi müəyyən etmək bizim vəzifəmizdir. Gəlin, adımızın gələcəkdə tarixin hansı səhifəsində zikir ediləcəyini bilmək üçün gördüyüümüz işlərə və həyat tərzimizə nəzər yetirək. Bizim yaşadığımız həyat tərzi yeni tarix yaratmağa qadirdirmi, yoxsa yaradılmış tarixin tozlu səhifələrində yox olmağa məhkumdur? Bu gün bizə tarixin rəhmət səhifələrini formalasdıran Hz. Məhəmmədin (s.ə.s) ümməti olmaq xoşbəxtliyi nəsib olubsa, deməli yaşayış və həyat tərzimizə diqqət etmək bizim borcumuzdur. Əgər günlərimiz elmlə, irfanla deyil, səviyyəsiz teleseriallar və boş əyləncələrlə keçirəsə biz yeni tarix yazmaq yerinə köhnə tarixin lənətli səhifələrini vərəqləyirik. Onu xatirimizdən çıxarmayaq ki, əslində tarix bizi deyil, biz tarixi formalasdırıraq.

Əminliklə deyə bilərəm ki, dünya yaranandan bəri üzərində yaşayan insanların sayı heç kimə bəlli deyildir. Milyardlarla insan topluluğu ilə dolub boşalan dünyada hər yaşayan insan tarixdə yeni bir səhifə açsaydı, dünyadakı tarix kitablarının sayı hesabı bilinməzdi. Deməli, tarixdə yeni bir təqdirəlayıq səhifə açmaq üçün tarixin yetişdirdiyi deyil, mənəviyyatın formalasdırıldığı insan olmaq lazımdır. Bu gün biz gələcəyin tarixini yazırıq. Gəlin bu tarixi yazarkən əlimizdəki qələm imanımız, cıraqımızsa gözümüzün nuru Quranımız olsun. Bəlkə o zaman gələcək nəsillər bizim şənli tariximizi oxuyub ruhumuza rəhmət göndərərlər.

YA RƏSUL!

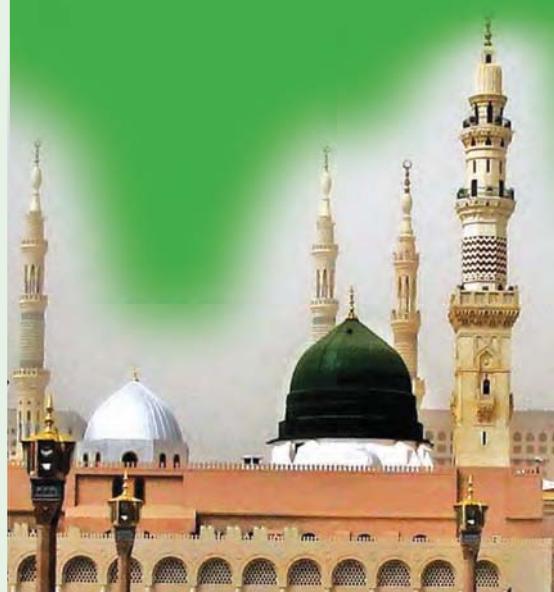
Hər dərdli dərdinə arayar zarə
Mənim dəndlərimə dərman səndəndir
Harda günah görsəm sanki məndəndir.
Qoyma əyilməyə məni, ya Rəsul!

Haray salım, gənclər qalxsın ayağa
Bəsdir aldandıq biz keyfə, damağa
Cənnət torpaqları geri almağa
Bizlərə qeyrət ver, qeyrət, ya Rəsul!

İnsanlığa örnek olan bizlərkən,
Göz yaşını silmək bizə düşərkən,
Əl zalırıq hər havaya bəs nədən?
Oyat bizi bu qəflətdən, ya Rəsul!

Mən Zahirəm, əl azmişam göylərə
Ay dostlar, yiğisİN verək əl-ələ.
Əzəli-əbədi Türk ellərinə
Sənlə qoşa gedək, girək, ya Rəsul!

Zahir ƏDİLOV

İSTİQBAL

KÖKLƏRDƏDİR

Istiqlal həmişə bir doğum sancısında, keçmiş isə ölüm döşəyində yaşayar. Kök keçmişdir, tumurcuq isə gələcək. Hərt tumurcuq öz qidasını kökdən alır. Onun sayəsində yaşayır, cücerir, gül olur, gözəl ətir saçır. Kökü öldürmək gələcəyi qaraltmaqdır. Bu, ilahi qanundur, yəni sünnətullahdır.

İnsan olaraq indiki anı yaşadığımız halda duygu və düşüncələrimizin böyük əksəriyyəti keçmişlə gələcək arasında cərəyan edər. Gələcəyə rəngarəng ümid toxumları saçar, hüdudsuz xəyallar döşəyərik. Sanki zəmanətimiz var. Yaxud da keçmişin iztirabı və ya xoş anlarının xa-

tırəsiylə nostalji yaşayarıq. İstiqlal yürüşümzdə acılar, kədərlər arxadan vurar bizi. Ümidlər və xəyallar yaşadığımız zamanın fərqiñə vardırmadan gələcəkdə yasadır bizi. Halbuki xəyalı Haqq və həqiqət, xatirəsi iibrət olmayanların yolu xüsranaya doğrudur. Bu hal mövzumuza fəlsəfi baxışdır. Halbuki zamanın həqiqəti işin yalnız fəlsəfəsini etməyəcək dərəcədə ülvidir və sözün ifadə etdiyi üzrə "etmək və yaşamaq"da gizlidir.

Keçmişimiz üzərində divar hörülülmüş bir çox gizli xəzinə saxlanmaqdadır. Tarix dediyimiz keçmişdə fərdi və ictimai köklərimizin şifrləri, millət və ümmət

olmağın kodları vardır. Var olmayı və həyatın mənasını, bərbəzəkli surətdə və rəngarəng qiyafətlərin içində qalmaqda zənn edən, ruh kökü çürüməyə üz tutmuş və bu səbəblə üzlərindəki solğunluğu makyajla parıldadan və saxta işıqların qucağında yaşayan insanların sayının gündən-günə artdığı zamanımızda keçmişimizi, yəni köklərimizi tanımaq və anlamaq hər zamankindan daha mox həyatı əhəmiyyət daşıyır. Maddənin mayası məna olduğu üçün biz də tariximizə, yəni kökümüzə məna perspektivindən baxmaq istəyirik.

Bizi diri tutan öldüyünü zənn etdiyimiz bədənlərindən azad olmuş ruhlar deyilmi? Harda bir söz söyləsək Nizamidən, Füzulidən, Yunusdan, Mövlənadan, Vahabzadədən sitatlarla bəzəmirikmi? Məhz o zaman alqış alırıq. Alqışlanacaq söz söyləyənlərin sözləriylə... Bir də alqışlanacaq, yəni "yaşanmağa dəyər həyat" sürənlər gəlib-keçdirər keçmişimizdən.. Bəhaəddin Nəqşibənd, Əbdülləqədir Ceylani, Cüneyd Bağdadi, Mövlana, Yunus Əmrə, Əhməd Yəsəvi, Əziz Mahmud Hüdayi və başqaları. Bunlar bizim həyat köklərimizdir. Onların kökü isə üsveyi-həsənə olan Rəsuli-Kibriyadır. Bütün yolların birləşdiyi və ondan yüksəldiyi qaynaq. Aləmlərə rəhmət olan kainatın sərvərini isə Hayy və Qəyyum olan və "məni Rəbbim tərbiyə etdi, nə gözəl tərbiyə etdi" buyurduğu Mövladır kökü. O, həqiqəti-Məhəmmədiyyəni xəlq etdi. Hər şey o kökdən zühur etdi. Hər bədənə o kökdən ruh üfləndi.

Bir də sabahın gullərinin və gözəl günlərin kökləri var. Nurlu üzləriylə, şirin dilləriylə, gülər üzləriylə, xidmətləriylə sərhədləri aşaraq abi-həyat verirlər cənnət üçün can atanlara. Biz zahiri gözümüzə baxaraq yarpaqları və budaqları görüb guldəki tikani fərq edərkən bütün bunların kökün üstündə durduğunu görmürük. Gös-

Hansı gül, hansı ağac var ki, sirri kökündə olmasın. İnsan da elə deyilmi? Nə acıdır ki, zalım və cahil olan biz insanlar yanımızda dayanıb bu günə və aydın sabahlara kök olan könül sultanlarının ürəkdən, sorğusuz-sualsız xidmətkarı ola bilmirik. Aramızdan ayrılmıça anlayırıq ki, bir daha onların yerini doldurmaq çətindir.

tərişdən, riyadan, ciladan, boyadan uzaq, təvazökar kökləri.

Hansı gül, hansı ağac var ki, sirri kökündə olmasın. İnsan da elə deyilmi? Nə acıdır ki, zalım və cahil olan biz insanlar yanımızda dayanıb bu günə və aydın sabahlara kök olan könül sultanlarının ürəkdən, sorğusuz-sualsız xidmətkarı ola bilmirik. Aramızdan ayrılmıça anlayırıq ki, bir daha onların yerini doldurmaq çətindir. Daima hüznülü xatirələrlə yad edirik onları. Söhbətlərimizin ən müstəsna guşəsində onlar olur.

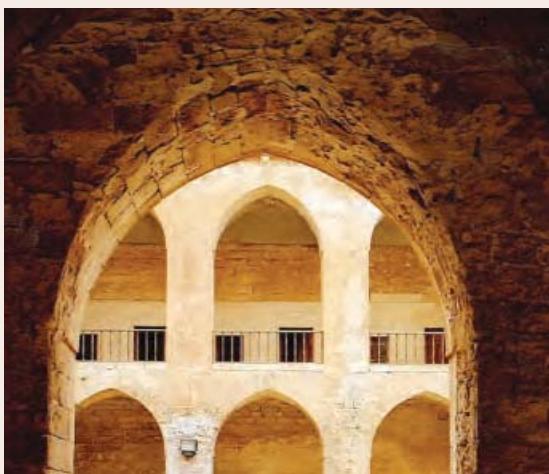
İctimai kökümüz Əsri-səadətdə, fərdi sir kökümüz isə silsilə ilə Sərvəri-kainatdadır. Qurtuluşumuzun şifrələri burallardadır.

Bunlardan uzaq və bixəbər yaşanan həyatı, çıçəyi yalnız budaq və yarpaq kimi zənn etmək kimidir. Halbuki suyu sağan və budaqları, gulləri sulayan köklərdir. Toplum içindəki məna köklərimiz olan könül sultanları da ilahi əsrar və əsma təcəllilərini göylərdən sağlıb könlümüzü sulamaqdadır. Könlünü köklərinə açanlar ne xoşbəxtirlər.

Haqqqa qul olmaq masivaya¹ hürr olmaqdır.

1. Allahdan başqa bütün varlıqlar

TARİX İÇİNDƏ OLDUĞUMUZ ANDIR

Tarixlə öyünmək

Tarix insan üçün qürurlanma vasitəsidirmi? Ya da insan hansı səviyyədə keçmiş ilə öyünə bilər? Tarixdə və tarix fenomenində insani özünə cəlb edən və maraqlı oyandıran hədsiz sayda misal vardır. İnsanlar keçmişlərindəki pis xatirələrdən çox yaxşı və qürur verici hadisələri hafizələrində saxlayırlar, yeri və zamanı gəldikdə onu gündəmə gətirirlər. Bu, bəlkə də ilk anda insanların təbii haqqı kimi görülə bilər. Amma hədsiz dərəcədə tarixə vurğun olmaq bəzən insanı əsl məqsəddən uzaqlaşdırır.

Tarix anlayışı dəyişdi

Əvvəlki dövrlərdə millətlər hadisələri daha özünəxas yaşayırdılar. Yaşadıqları hər hansı bir hadisə özlərini daha çox maraqlandırırdı. Ancaq son əsrдə, xüsusilə 1918-ci il sənaye inqilabından sonra dönyada son qlobal müharibələrin bitməsi ilə sərhədlər ləğv olmuş, sanki millətlərin ta-

Kürəsəl bir dünyada, Amerikada yaşayan bir gənc ilə Azərbaycanda yaşayan bir gəncin yaşadıqları əslində bir-birindən çox da fərqlənmir. Elə isə insanlara tarix şüuruyla yanaşı insanlıq adına insanlığın ortaq tarixi şüurunu da vermək lazımdır. Çünkü artıq əvvəlki kimi sərhədlər yoxdur və hamının həyat tərzi demək olar ki, eynidir.

rixləri ortaq bir tarixə çevrilmişdir. Yəni bundan yüz il sonra millətlər öz tarixlərini yazarkən əslində dünyanın ortaq tarixini yazmış olacaqlar. Bu da millətlər arasındaki ayırcı xətlərin incəldiyini, hətta ortadan qalxdığını göstərir.

Sosial prizmadan

Məsələni sosial mənada dəyərləndirdiyimiz zaman işin içiñə millət, irq, etnik köklər və məhəlli təsirlər girməkdədir. O zaman bizi tarixi olaraq digərlərindən ayıran ünsürlər artır. Əgər məsələyə tarix milliyyətciliyi perspektivində baxacaq olsaq o zaman atalarımızın işlədiyi günahlar və savabların nəticəsinə də qatlanmaq məcburiyyətində qalarıq.

Kürəsəl bir dünyada; Amerikada yaşayan bir gənc ilə Azərbaycanda yaşayan bir gəncin yaşadıqları əslində bir-birindən çox da fərqlənmir. Elə isə insanlara tarix şüuruyla yanaşı insanlıq adına insanlığın ortaq tarixi şüurunu da vermək lazımdır.

Cünki artıq əvvəlki kimi sərhədlər yoxdur və hamının həyat tərzi demək olar ki, eynidir. Mədəniyyətlərin bir-birinə qarışmasından söhbət gedirsə tarixi hadisələrin ayrı olması da mümkün deyil.

Sadəcə keçmişimizdə bizim atalarımızın bəşəriyyətin ortaq mənfiətlərinə etmiş olduqları xidmətlərlə öyünə bilərik. Bu da bir nöqtəyə qədər. Bizi yerimizdə saymağa məhkum edərsə, o zaman tarix xəstəliyinə tutularıq ki, o da millətlərin ətalətə sürüklənməsi üçün kifayətdir.

Yaxın tarixdə nailiyyət əldə etməyən millətlər elə-hey keçmişdən sitayıslə söz açar və keçmişdə yaşınanları canlı tutmağa çalışırlar. Halbuki indiyə nəzər salmaq lazımdır. İndi nələr edildiyini sorğulamaq lazımdır. Hər kəs öz zamanında boynuna düşəni edib səhnədən çəkilmişdir. İçində olduğumuz anlarda sabah yaxşı xatırlanacaq hadisələrə imza atmaq əsl nailiyyətdir.

Şərq hər zaman acı yaşamış

Şərq millətlərinin tarixləri demək olar ki, eynidir. Son əsrlərdə dünyada qütbərin formalaşmasında bir qərb, bir də şərq var olmuşdur. Qərb istismar etmiş, digəri isə istismar olunmuş. Və təəssüf ki şərqi tarixi acılarla yazılmışdır. Təkcə Azərbaycana nəzər salsaq bu ölkənin yaxın tarixi belə bir çox acı hadisəylə doludur. Keçən əsrin əvvəllərində Bakının işğalı, azadlığa qovuşarkən 20 yanvar hadisələri, ermənilərin etdikləri, Qarabağın işğali, Xocalı soyqırımı... Bütün bunlar göz yaşlarıyla xatırlanacaq hadisələrdir.

Tarix şüoru

Yuxarıda da ifadə etdiyimiz kimi sərhədlərin ortadan qalxdığı bir zamanda bu şüurun hərəkət mərkəzini yaxşı müəyyənləşdirmək lazımdır. Yeni nəsilləri bu acılarla həssas ruhda yetişdirmək üçün içindən çıxılmayacaq bir kinə yönəltmədən istiqaməti müəyyənləşdirmək lazımdır.

Yeri gəlmışkən, düşdürümüz xətalar- dan biri də tarixi ola biləcək hadisələri siyasi-politik predmet halına gətirməkdir. Ən təhlükəli olan da budur. O zaman bu acılarla vərdişetmiş oluruq və həssaslığını itiririk.

Son cümlə

Xülasə: insanımıza milli tarix şüuru ilə yanaşı qlobal bir tarix şüuru da vermək lazımdır. Xüsusilə gənclərimizə keçmişin acılarını bayağlaşdıracaq və onları keçmişdə yaşınan milli hadisələrə qarşı hissiyyatsız hala gətirəcək bilgi və fəaliyyətlərdən uzaqlaşmaq lazımdır.

Həyatın Günü: SƏBİR

Əziz Peyğəmbərimiz -səlləllahu əleyhi və səlləm- səbir etməyi Səbur olan Rəbbindən öyrəndi. Yaşadığı müddətcə minlərlə əziyyətlərə və bəlalara sinə gərdi. Bizə həyatın bəlalardan ibarət olduğunu söylədi. Müsibətlərə dözməyin, müsibətsiz bir həyat sürməkdən daha yaxşı olduğunu öyrətdi.

Səbir etməyi öyrənməliyik.

- Kimdən?
- Səbir etməyi ən yaxşı biləndən.
- Səbir etməyi ən yaxşı bilən kimdir?
- Şübhəsiz ki, Allah təaladır. Çünkü Allah təaladan daha çox səbir edən yoxdur. Peyğəmbərimiz belə buyurur:

İnsanlar Ona şərik qoşar; (Allaha deyil, başqasına ilah deyə tapar; bəzisi 'İsa Allahın oğlu, bəzisi mələklər Allahın qızıdır deyərək Ona iftira edər). Amma yenə də Allah təala onlara sağlıq-səhhət və ruzi verər" (Muslim, Münafiqun 49)

Buna görə də Kainatın Rəbbinin bir adı da Səburdur; çox səbir edən. Ona iftira atan zalımları "siz Mənən həqarət edirsiniz" deyə dərhal cəzalandırır. Çünkü Onun bir adı Həlimdir. Yəni tələsik hərəkət etməyən. Səbur və Həlim olan Uca Rəbbimiz Qurani-Kərimdə doxsandan çox yerdə səbirdən bəhs edir. Bizim də səbirli olmağımızı isteyir.

Səbir edənə cənnət var

Uca Rəbbimiz səbri bizə belə tövsiyə edir:

"Eyiman gətirənlər! (Dində vacib olan hökmləri yerinə yetirməyin zəhmətinə, düşcar olduğunuz bəlalara) səbir edin." (Ali-İmran 200)

"Səbir edin, çünkü Allah səbir edənlər-lədir!" (Ənfal 46)

"Səbir et. Sənin səbir etməyin yalnız Allahın köməyilədir." (ən-Nəhl 127)

Yenə Uca Rəbbimizin xəbər verdiyinə görə cənnətə girən bəxtiyarlara mələklər belə deyəcəkdir:

"(Dünyada Allah yolunda bütün çətinliklərə) səbr etdiyinizə görə sizə salam olsun!" (Ər-Rəd 24)

Bizə səbir tövsiyə olundu

Əziz Peyğəmbərimiz -səlləllahu əleyhi və səlləm- səbir etməyi Səbur olan Rəbbindən öyrəndi. Yaşadığı müddətcə minlərlə əziyyətlərə və bəlalara sinə gərdi.

Bizə həyatın bəlalardan ibarət olduğunu söylədi. Müsibətlərə dözməyin, müsibətsiz bir həyat sürdürməkdən daha yaxşı olduğunu öyrətdi.

Gözləri görməyən bir səhabə bir gün Peyğəmbərimiz -səllallahu əleyhi və səlləm-in hüzuruna gəldi və:

“Allaha dua et, mənə şəfa versin” dedi.

Peyğəmbərimiz ona:

“İstəyirsənsə dua edim; amma dərdinə səbir etməyin sənin üçün daha xeyirlidir” buyurdu. Fəqət adam səbir etmək yerinə şəfani, sağalmasını üstün tutdu. Allahın Elçisi də ona şəfa üçün oxuyacağı duanı öyrətdi. (Tirmizi)

Hər dövrdə, bir an əvvəl saqlamaq və ya dərdinə səbir etmək mövzusunda insanların rəftarı bir-birindən fərqli olmuşdur. Başqa bir gün cüssəli və qara dərili bir xanım Rəsuli-Əkrəm -səlləllahu əleyhi və səlləm-in hüzuruna gəldi və:

“Mən epilepsiya xəstəsiyəm” deyə sözə başladı. “Tutmam tutanda da üst-başım açılır. Nə olar, Allaha dua et, mənə şəfa versin” dedi.

Əziz Peyğəmbərimiz də ona:

“Əgər səbir edərsənsə, sənə cənnət var. Yox, saqlamaq istəyirsənsə, sənə şəfa verməsi üçün Allaha dua edim” buyurdu.

Bunun üzərinə o xanım:

“Mən xəstəliyimə səbir edəcəyəm. Ancaq epilepsiya tutduğu vaxt üst-başım açılır; üstümün açılmaması üçün dua edin” dedi. Peyğəmbərimiz -səlləllahu əleyhi və səlləm- də paltarının açılmaması üçün ona dua etdi. (Buxari, Müslim)

Ən xeyirli nemət

Allah təalanın bizə lütf etdiyi nemətlərin hansı daha üstündür?

Zənginlik?

Gözəllik?

Güç-qüvvət?..

Heç biri deyil. Peyğəmbərimiz -səlləllahu əleyhi və səlləm- bunu belə bildirir:

“Heç kimə səbirdən daha xeyirli və daha böyük bir nemət verilməmişdir” (Buxari, Müslim).

Əziz Peyğəmbərimiz -səlləllahu əleyhi və səlləm-in bildirdiyinə görə başa gələn dərd və sıxıntılar bir nemətdir. Çünkü “Allah təala sevdiyi bəndələrini müsibətə düşçər edər” (Tirmizi, Əhməd b. Hənbəl).

Yenə Peyğəmbərimiz -səlləllahu əleyhi və səlləm-in buyurduğuna görə, ən ağır sıxıntılar Peyğəmbərlərin başına gəlmişdir. Hər kəsin dindarlıq dərəcəsinə görə dərdi çox olar.

Allah təala bəndəsini günahlardan təmamilə təmizlənincəyə qədər onun başından müsibəti əskik etməz (Müslim, Tirmizi) Allah təala səbir edən bəndələrini ortaya çıxarıncaya qədər onları sıxıntılarla

yoxlamağa, imtahan etməyə davam edəcəyini söyləyir (Muhəmməd 31). Halbuki biz cəhalətin verdiyi bir düşüncə ilə: "Allahım, mənim nə günahım var ki, başımdan dərdi əskik etmirən?" deyə söylənir, deyinirik. Dərd və sıxıntıların yalnız günahkarların başına gələcəyini zənn edirik. Səbir həq-qında bilməli olduğumuz əhəmiyyətli bir çey də var. onu Peyğəmbərimiz "Səbir ziyadır" (Müslim) deyə ifadə edir. Səbir eynilə günəş kimi işiq qaynağıdır; işığını özü istehsal edir və səbir edən insanın yolunu aydınlaşdır. Onun həyatını gözəlləşdirir.

Hər işin başı səbirdir

Səbrin nə olduğunu bilmirik. Onun, başa gələn sıxıntılarla dözməkdən ibarət

olduğunu sanırıq. Halbuki səbir acilara, fəlakətlərə dözməkdən ibarət deyildir.

Səbir bütün həyatı əhatə edən bir şeydir. Məsələn savaşın çətinliklərinə dözərək düşmənə qalib gəlmək, ancaq səbirə mümkündür. Amma biz bu igidliyə səbir demirik; ona qəhrəmanlıq deyirik, şücaət deyirik.

Digər yandan nəfsimiz zövq-səfa içinde yaşamaq istəyir. Fəqət biz bu istəklərə qarşı özümüzü saxlayır, səbir edirik. Amma biz bu dirənişə səbir deyil, zöhd adını veririk.

Nəfsimiz qadağan edilən zövqləri də çox sevir. Fəqət din bu zövqləri qadağan etdiyi üçün ona qarşı dirənirik. Amma bu dirənişə də səbir deyil iffət deyirik. Bir də hirs, əsəb vardır; baldan dadlı olan hirs. Əsəbə hakim olmaq çətin işdir. Biz əsəbinə hakim olan igidlərin bu səbrinə hilm deyirik. Səbir dediyimiz fəzilətlər bunlardan da ibarət deyildir. Bizə əmanət edilən bir sirri saxlamaq da səbirdir. Tox gözlü olmaq, aza qənaət etmək də gücünü səbirdən alır. Nəfsin daha çox yeyib-içmə istəyinə qarşı gəlmək də bir səbir işidir.

Görülüyü kimi müsəlmanca yaşaya bilmək üçün nəfsin saysız istəyinə qarşı gəlmək, onlara dirənib səbir etmək lazımdır. Səbir etmədən mükəmmələ çatmaq mümkün deyildir.

Nə xoşbətdir səbir sayəsində hədəfinə çatan igidlər...

zahidlər...

namus və iffəti ilə yaşayanlar...

hilm sahibləri...

sirr saxlamağı bacaranlar...

aza qənaət edənlər...

Salam olsun onlara...

Məqalənin hazırlanmasında M.Yaşar Kandemirin yazılarından istifadə edilmişdir.

NİFTALININ QAZANDIĞI NİFRƏT

Niftalı kişi qonşu kəndin dəyirmanında dən üyütmüşdü. Ulaqı palanlayıb üstünə mindi ki, unu gətirməyə getsin. Ulağın körpə balası da anasının dalınca düşüb hara gedirlərsə o da onların arxasınca gedirdi. Onlar kənddən çıxdılar. Bir az getmişdilər ki, ulaq dayandı. Niftalı nə qədər çalışdisa ulaq yerindən tərpənmədi. Kişi ətrafa baxıb gördü ki, qoduq yoxdur. Gəldiyi yolla geri qayıtdı. Gördü ki, qoduq yolun kənarında küllükdə yatıb, o tərəf-bu tərəfə aşaraq ağanayır. Qoduq anasını görən kimi yenidən qalxıb onun yanına gəldi. Niftalı kişi ulağın başını yenə dəyirman tərəfə döndərdi. Bir az gedib kənddən çıxdılar. Ulaq yenə dayandı.

Niftalı yenə qoduğu axtarmağa getdi. Onu eşşeyin qabağına qatıb bir az yol getdilər. Qoduq birdən yana döndü və şıllaq ata-ata o yan-bu yana qaçmağa başladı. Elə bu vaxt Niftalının ağlına dəhşətli bir fikir gəldi; qoduğu tutub öldürsün. Ulaqdan yerə düşdü. Qoduq anasının yanına gəldi. Niftalı ulağa elə yaxınlaşdı ki, qoduq onu görmədi. Qəflətən əl atıb qulağından tut-

du. Bir göz qırpmında onu yerə yixib cibindən çıxartdığı bıçağı heyvancıgazın boğazına çəkdi. Bu hadisə qoduğun anasının gözü qabağında baş verdi. Ulaq balasına baxır, hıçqıra-hıçqıra səs çıxarırdı. Bu dəhşətli hadisəni görən hər kəs insan olduğunu görə utandı.

Aradan bir aya qədər vaxt keçmişdi. Niftalının arvadı hamilə idi. Hər gün arvadın azad olacağı gözlənilirdi. Niftalı tezdən durub iş dalınca getmişdi. İşdən evə gələnə qədər eşitdi ki, arvadı ekiz oğlan doğub. Sevincək evə gəlirdi. Qarşısına çıxanlar gözaydırılığı verirdi. Evə çatanda eşitdi ki, uşaqlardan biri ölüb.

Bir aydan artıq vaxt keçmişdi. İkinci uşaq çox gözəgəlimli idi. Niftalı hər gün işdən tez gələr, ev işlərində arvadına kömək edərdi. Bir gün evə gələndə gözlərinə inanmadı. İkinci uşaq da ölmüşdü. Uşağın anası hıçqıra-hıçqıra göz yaşı tökürdü. Ana nə qədər çalışırdısa, səsi çıxmırıldı. Bu mənzərəni görən Niftalı ayaq üstə donub qalmışdı. Sanki ayaq üstə ölmüşdü. Bir neçə ay əvvəl qoduğun başını kəsməsi, anasının hıçqıra-hıçqıra yerində donub qalması Niftaliya indi çatmışdı. İndi başa düşmüştü ki, nə qədər qəddar, Allahsız iş görüb. Niftalı o hadisədən sonra insanlardan qaçırdı. Əslinə baxsan, insanları onu görmək istəmirdilər.

Allah təalaya bizi insan yaratlığına görə şükür edirik. Bütün yaratdıqlarının ən dəyərlisi olduğumuz üçün sevinirik. Bu sevgi Allahın yaratdıqlarına qarşı da çevrilməlidir. Çünkü hər şeyi dərk etmək insana verilib, ona nəsib olub. Elə etmək lazımdır ki, Allahın bizə verdiyi nemətlərdən və rəhmətindən kənar qalmayaq.

ALLAH RİZASI

Rəvayət edildiyinə görə Davud (ə.s) rizanın mahiyyətini açıqlayacaq suallarla Rəbbinə belə müraciət etmişdi:

- Ya Rəbbi! Sırf Sənin rizan üçün kədərli bir adamı sevindirməyin mükafatı nədir?

Uca Allah:

- Həmin şəxsə təqva libasını geydirməyimdir, -dedi.

Davud (ə.s):

- Yalnız Sənin rizanı umaraq bir cənəzənin torpağa tapşırılması mərasimində iştirak edənin mükafatı nədir?

Uca Allah:

- Onun cənazəsində də mələklərin iştirakı və ruhlar içərisində Mənim onun ruhuna rəhmət etməyimdir.

Davud (ə.s):

Ya Rəbbi! Yalnız Sənin rizanı istəyərək bir yetimi, ya da möhtac bir kimsəni himayə edənin mükafatı nədir?

Allah təala:

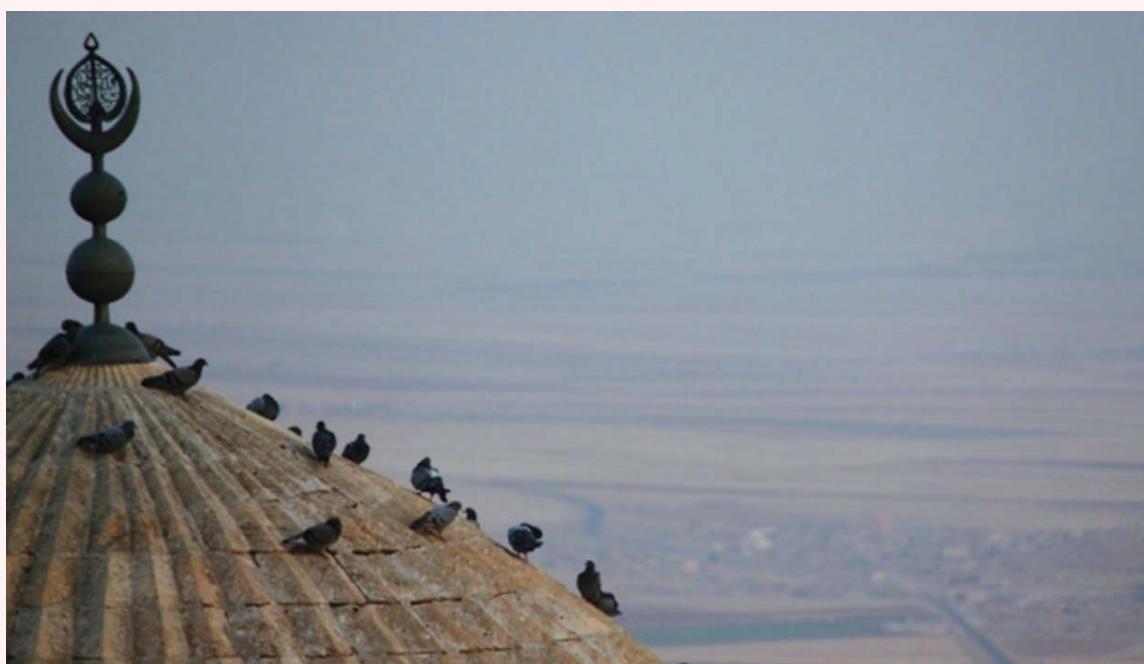
- Kölğəmdən (himayəmdən) başqa heç

bir kölgənin olmadığı gündə onu əşimin kölgəsində kölgələndirməyimdir. Davud (ə.s):

- Ya Rəbbi! Sənin qorxundan gözləri dolub-daşan, ağlayan kimsənin mükafatı nədir?" Allah təala:

- Ən böyük qorxu gündə onu qorumağım və cəhənnəmin qızmar atəşindən mühafizə etməyimdir. (Əhməd b. Hənbəl, Kitabuz-Zöhd)

Allah təalaya qulluq mədəniyyətinin önəmlili dərəcədə əsasını təşkil edən Allah rizası Peygəmbərlər vasitəsilə yuxarıda anlatdığımız şəkildə daima insanlara təlim edilmişdir. İxləs və həqiqi rizanı qazanmaq şərti ilə ediləcək əməllərin insanlara bəxş edəcəyi nemətləri tam dəyəri ilə anlatmaq, sətirlərin hövsələsinə sığacaq bir iş deyil. Allah təala ilə qul arasında gerçəkləşən təmiz və ülvə bir rabitənin dünyasının, şeytanın və ən əsası nəfsin qəflət pərdələrindən təmizlənməsi çox müräkkəb bir həyat mübarizəsini aparma

İxlas və həqiqi rizanı qazanmaq şərti ilə ediləcək əməllərin insanlara bəxş edəcəyi nemətləri tam dəyəri ilə anlatmaq, sətirlərin hövsələsinə sığacaq bir iş deyil. Allah təala ilə qul arasında gerçəkləşən təmiz və ülvi bir rabitənin dünyasının, şeytanın və ən əsası nəfsin qəflət pərdələrindən təmizlənməsi çox mürəkkəb bir həyat mübarizəsini aparma keyfiyyətinə bağlıdır.

keyfiyyətinə bağlıdır. Qeyd edək ki, Allah rizasının insana vəd etdiyi üstünlüklerin bildirilməsi məsələnin sadəcə yekun mərhələsini bizə anlatmaqdadır. Buna, yəni rizaya nail olmağa aparan yolun hər bir eniş və yoxuşunun qaydalara riayət etmək şərti ilə keçilməsi isə əlbəttə ki, mahir bir bələdçinin iştirakı ilə müvəffəqiyyət qazana bilər. Oxucularda yəqin ki, bu bələdçi haqqında ağlabatan bir fikir hasil oldu. Bəli! Bunlar hökmərinə sarılmağımız əmr olunan Qurani-Kərim, Məhəmməd (s.ə.s)-in sünnəsi və həqiqi Peyğəmbər varisləri olan İslam alımlarıdır.

Allah rizasını əhatə etdiyi mənaların insanların anlayacağı şəkildə formalasdırılması belə bir mühüm məsələnin anlaşılmışında əvəzsiz rol oynaya bilər. Bu uca məqamı dəyərləndirə bilmək səviyyəsini oğluna nəsihətində açıqlayan Loğman (ə.s) bizi də işin mahiyyətindən xəbərdar etməkdədir. O, oğluna nəsihət edərkən daima insanların deyil, Allahın razılığının mühüm olduğunu vurğulayırdı. Bunun əyani şəkildə izah edilməsini istəyən oğlunun tələbinə müqabil olaraq Loğman (ə.s) tövlədən eşşəyini çıxardaraq oğlu ilə bərabər yola düzəlir. Əvvəlcə hər ikisi piyada, eşşəksə onların ardınca getməyə başlayır. Sonra Loğman (ə.s) eşşəkdə, oğlu isə piyada, bir az sonra oğlu eşşəyin belində, atası isə piyada, sonda da hər ikisi eşşəyə minərək bu növbə ilə səyahətlərinə davam edirlər. Maraqlı budur ki, hər dəfə insanlardan ibarət olan topluluğun yanından keçdikdə müşahidəçilərin onların barəsində gah Loğman (ə.s)-in oğluna və eşşəyə zülm etdiyini, gah da oğu-

lun atasına zülm etdiyini, gah hər ikisinin piyada olaraq boş eşşəi sürməklə ağılsızlıq etdiyini, gah da həm atanın, həm də oğlunun rəhmətsizlik edərək eşşəyə birgə minməsini ağıllarına gələn ölçüdə məzəmmət yağmuruna tutaraq öz dünya görüsələrini sərgiləməyə başlayırlar. Səyahət ədəbinin bütün mümkün olan imkanlarından istifadə etmələrinə baxmayaraq insanlar tərəfindən yalnız və yalnız qınaq obyektinə çevrilənləri oğlanı əməlli başlı çəş-baş qoyur. Elə burada Loğman (ə.s) hamımıza örnək olacaq nəsihəti ilə oğluna işin həqiqətini anlatmağa başlayır:

“İndi gördünmü ki, camaatın razılığını qazanmaq qeyri-mümkündür. Deməli, çalışmalısan ki, Allahın razılığını əldə edəsən. Çünkü işin, qazancın, dünya və axırət xoşbəxtliyinin açarı Rəbbimizin əmrindədir.”

Bəşər övladına Rəbbinin hüzurunda dəyər qazandıracaq qüvvəyə malik olan mübarək kəlamların aləmlərə rəhmət olaraq göndərilən Məhəmməd (s.ə.s)-in təqdimatında səslənməsi nəbiləri, siddiqləri, şəhidləri belə təəccüb işində qoyacaq uca məqamın, Allah rizasına yiylənmək məqamının dəyərini necə də gözəl açıqlamaqdadır. Uca Allah buyurur: “Mənim üçün bir-birilərini sevənlərə sevgim vacib olmuşdur. Mənim üçün səmimi olaraq bir-birinə nəsihət edənlərə sevgim vacib olmuşdur. Mənim üçün bir-birinə malik olduqlarını səxavətlə xərcləyənlərə sevgim vacib olmuşdur. Onlar nurdan minbərlər üzərində olacaqlar. Nəbilər, siddiqlər, şəhidlər onların bu dərəcəyə yüksəlməsindən dolayı təəccüb edəcəklər.”

İBADƏT VƏ CDİYLƏ YAŞAMAQ

Oruclar və sədəqələr: bizi təqvaya, şəfqət və mərhəmətə, vicdan həssaslığına nail etməli olduğu halda, əgər bu hissələr qəlbimizdə kifayət qədər inkişaf etməmiş və ruhumuz incəlməmişsə demək ki, orucu kamil mənada tutmamış, sədəqəni ədəbinə uyğun verməmiş, bu ibadətlərdən alacağımız dərsi almamışq.

*Ramazandakı ibadətlərimizin
qəbulunun dəlili
Ramazandan sonrakı hal və
istiqamətimizdir...*

Allah təala qulluq həyatımızı gözdən keçirərək nöqsanlarımızı düzəltmək üçün mübarək günləri, xüsusilə də Ramazani-Şərifi fırsat olaraq lütf etmişdir. Bu kimi ruhani fırsat dəmlərində gündüzləri orucla, Quran tilavətiylə, xeyir-həsənatla; gecələri də təhəccüb, təfəkkür, zikr, şükür, dua və istigfərlər ehya etməyimizdə böyük əcrlər vəd etmişdir.

Əslində bu kimi zamanlara verilən bu ilahi şövqlər Allahın biz bəndələrinə ömrümüz boyu yaşamağı əmr etdiyi bir ibadət həyatının təməlini təşkil edəcək mahiyyətdədir. O mübarək zamanlarda qazanılan ibadət vəcdini və yüksək qulluq şüurunu bir ilə yaya bilməyimiz üçün mənəvi bir tərbiyədir.

İBADƏTİN MEYVƏLƏRİ

Ramazani-Şərifdə yaşanan ibadət iqlimi və əldə olunan qulluq səviyyəsi əkilən toxum kimiidir. Bu toxumun tutub-tutmadığı ilin digər aylarında cücerərək, yarpaqlanıb çiçəklənərək və meyvələr verərək özünü göstərir. Yəni Ramazanda qazandığımız gözəllikləri və qəlbi kamilliyi Ramazandan sonra nə qədər davam etdirə bildiyimiz o ibadətlərimizin Allah

qatındaki məqbul olma dərəcəsini göstərir.

Bu etibarla tutduğumuz orucların, qılğıımız təravihlərin, verdiyimiz fitrə, zəkat və sədəqələrin, oxuduğumuz Quranların Allah qatında məqbul olub-olmadığını anlamaq üçün bunların Ramazandan sonrakı halımıza necə sirayət etməsinə baxmalıyız:

Oruclar və sədəqələr: bizi təqvaya, şəfqət və mərhəmətə, vicdan həssaslığına nail etməli olduğu halda, əgər bu hissələr qəlbimizdə kifayət qədər inkişaf etməmiş və ruhumuz incəlməmişsə demək ki, orucu kamil mənada tutmamış, sədəqəni ədəbinə uyğun verməmiş, bu ibadətlərdən alacağımız dərsi almamışıq.

Məqbul bir **namaz** insanı pisliklərdən uzaqlaşdırır. Beş vaxt fərz namaz və onlara əlavə olaraq qıldığımız nafilə namazların qəbul olub-olmadığını bilmək istəyiriksə həyatımızda günahlardan nə qədər uzaq qala bildiyimizə baxmaq kifayətdir.

Allahı layiqince zikr edə bilənlərə nəfs və şeytanın oxları zərər verməz. Çünkü **zikrullah** bu iki düşmənə qarşı insanı sağlam bir qala kimi qoruyur. Ayəyi-kərimədə şeytanın nəfsləri təhrik edərək insanı qəflətə sürükləyəcəyi və onların mallarına, övladlarına şərīk olacağı bəyan edilir. (əl-İsra, 64) Elə isə nəfs və şeytanın

Nəfs və şeytanın şərindən nə qədər qoruna bildiyimizi anlamaq üçün hal və hərəkətlərimizi, bəşəri münasibətlərimizi, ailə həyatımızı və s. daima gözdən keçirməliyik. Nəfs və şeytanın bunlar üzərində bir payının olub-olmadığını təfəkkür etməliyik.

şərindən nə qədər qoruna bildiyimizi anlamaq üçün hal və hərəkətlərimizi, bəşəri münasibətlərimizi, ailə həyatımızı və s. daima gözdən keçirməliyik. Nəfs və şeytanın bunlar üzərində bir payının olub-olmadığını təfəkkür etməliyik.

SƏHƏRLƏRDƏN FEYZ ALMAQ...

Ramazani-Şərif boyunca sahurlar səbəbiylə bir növ səhərlərdən feyz alma təlimi görmüş oluruq. Ramazandan sonrakı gecələrdə də Rəbbə xüsusi bir yaxınlıq səbəbi olan, Allah qorxusu və məhəbbəti ilə göz yaşı tökülen, əfvın qəbul olduğu, ruhani təkamülün artdığı o qiymətli anları təhəccüb, zikr, istigfar və dua ilə ehya etməyə çalışmalıyıq.

Səhərləri ehya etmək qəlbi ibadət vəcdiyələ dolu olan Haqq dostları və saleh möminlər nəzərində doyumsuz mənəvi ləzzətdir. Necə ki, Şeyx Seyfəddin həzrətlərinin hali bunun ən gözəl misallarından biridir:

İmam Rəbbaninin nəvəsi olan Şeyx Seyfəddin həzrətləri bəzi gecələr iki rüketdə Quranı xətm edir və Rəbbiylə xüsusi görüşə qərq olduğu həzzin heç bitməməsi eşqiylə:

“Allahım, doymuram, gecələr nə qədər də qıсадır!..” –deyə dua edərdi.

Yenə Əli əl-Məsisi həzrətləri də həyatının sonlarına doğru:

“Qırıx ildir məni kədərləndirən yeganə şey sübhün açılmasıdır.” -buyurmuşdur.

Allah dostları varisi olduqları Rəsulullahın çox şükür edən bir bəndə ola bilmək eşqiyə gecələr səhərə qadər hansı ibadət vəcdi içində olduğunun şüuruyla, daima ona yaxınlaşa bilməyə çalışmışdır.

Rəsulullah (s.ə.s) ən məşəqqətli zamanlarda və hətta səfərlərdə də təhəc-cüb namazını keçirməmiş, böyük bir həssaslıqla qılımışdır. Ümməti-Məhəmməd olaraq bizim Ramazandan sonrakı səhərlərə göstərdiyimiz diqqət “insan sevdiyilə bərabərdir” (Buxari, Ədəb, 96) hədisi-şərifi gərəyincə Rəsulullahha olan məhəbbətimizin ən gözəl ifadələrindən biri olacaqdır.

Qısaca olaraq deyə bilərik ki, Ramazani-Şərif insanı gözəl əxlaqa, saleh əməllərə və fəzilət dolu həyatə hazırlayır. Bizim Ramazandan həqiqi mənada istifadə edə bilməyimizin sübutu Ramazandan sonrakı həyatımızın Ramazandan əvvəlkinə nisbətən ilahi rizaya daha müvəffəq olmasına.

İBADƏTDƏ SƏHLƏNKARLIQ YOXDUR...

Unutmamaq lazımdır ki, müsəlmanlıq müəyyən zamanlara məxsus bir mərasim deyil, ömürlük təqva həyatıdır. Ramazani-Şərifdən sonra ibadət həyatımız xüsusunda rahatlığa düşməmək, o ayda qazanılan gözəl vərdişləri və mənəvi xatırəleri unutmamaq, ixləslı niyyət və əməlləri tərk

etməmək və beləliklə Ramazanın ruhaniyyətini mühafizə edərək gələcək Ramazana eyni könül feyziylə qovuşmaq lazımdır. Beləliklə bütün ömrü Ramazan ruhaniyyəti içində keçirmək lazımdır.

Necə ki, Ramazan bayramı bitər-bitməz dərhal altı günlük Şəvvəl oruclarının müstəhəb qılınması bir tərəfdən bədəni yavaş-yavaş əvvəlki nizamanına alışdırarkən digər tərəfdən də Ramazandakı oruc ruhaniyyətini nafılərlə davam etdirməyi təlqin edir. Həli uyğun olanlar üçün qəməri ayların on üç, on dörd, on beşinci günləri ilə həftənin bazar ertəsi və cümə axşamları oruc tutmaq da belədir.

Yenə unutmamalıq ki, ilahi rəhmət hər an təcəlli edir. Mühüm olan o rəhmətə çatdıracaq səbəblərin arayışı içində olmaqdır. Buna görə də nafılə oruclarla yanaşı geniş bir infaq həyəcanıyla kasıbaların könlünü olaraq qəlbimizdəki mərhəmət duyğularını canlı və təzə tutma bilmək sədəqə, zəkat və bu kimi xeyirlərə kimsəsizlərin, yetimlərin, möhtacların yanında olmaq, bir xəstəni ziyarət edib iztirabını xəfiflətmək, dəfn mərasimlərində iştirak etmək, ümmətin dərdinə şərik olmaq Allah üçün fədakarlıq və xidmət etmək daima ilahi rəhməti təq्यan etdirən müstəsna gözəlliklərdir. Peyğəmbər (s.ə.s):

“Əshabım, bir yetim başı oxşadınız mı? Bir xəstəni ziyarət etdiniz mi? Bir cənazənin

Ramazani-Şərif insanı gözəl əxlaqa, saleh əməllərə və fəzilət dolu həyatə hazırlayır. Bizim Ramazandan həqiqi mənada istifadə edə bilməyimizin sübutu Ramazandan sonrakı həyatımızın Ramazandan əvvəlkinə nisbətən ilahi rizaya daha müvəffəq olmasına.

dəfnində iştirak etdinizmi?.. –deyə tez-tez soruşardı.

Bugünctimai ibadətlərə yanaşı həmişə dəstəmazlı olub ibadət ruhaniyyətini qorumağa çalışmaq lazımdır. Zərurət olmasa da hər namaz vaxtı dəstəmaz təzələmək “nur üstünə nur” olduğu üçün Rəbbimizin rizasına və məhəbbətinə vəsilədir. Peyğəmbərimiz (s.ə.s) də Məkkənin fəthi gənűnə qədər hər namaz vaxtında dəstəmaz təzələyərdi. O gün isə beş vaxt namazın hamisini bir dəstəmazla qılaraq belə bir şeyin mümkünüyünü göstərmiş oldu.

Peyğəmbər varisi, Allah dostlarından Sami Əfəndi də sahib olduğu yüksək ehsan və müraqabə hissi ilə daima dəstəmazlı olmağa diqqət edər, hər namaz üçün dəstəmaz təzələyərdi.

Kişilər Allahın rızasını axtarış içində camaatla namaza davam etməlidirlər. Nə zaman olursa-olsun qəlb və bədən ahəngi içində icra edilən bütün ibadətlər Allahla bərabərlik anlarıdır. Mərifətullahə vəsilə olan elm, irfan, zikr və söhbət məclisləri də qəlbin ilahi feyzlə dolduğu anlardır.

Məhz Ramazandakı ibadət vəcdini ömür boyu səbir və qərarla davam etdirib Quran və Sünəni həyatın hər mərhələsinə əks etdirməyə müvəffəq ola bilsək Allah bu hədisin əhatə dairəsinə girməyi bizə qismət edər:

“Bəndəm, ona fərz qıldığım əməllərdən daha sevimli hər hansı bir şeylə Mənə yaxınlıq qazanmaz. Fərzlərə əlavə olaraq

nafılə ibadətlərlə də yaxınlaşmağa davam edərsə nəhayət Mən onu sevərəm. Onu sevdikdə də (sanki) eşidən qulağı, görən gözü və yeriyən ayağı olaram.” (Buxari, Riqaq, 38)

Ibadətlər xüsusunda heç bir səhlənkarlıq göstərməmək lazımdır. Rəsulullah (s.ə.s) Abdullah bin Amr bin Asa belə buyurmuşdu:

“Abdullah, filankəs kimi olma! Çünkü o, gecə ibadətinə davam edərkən artıq etməməyə başladı.” (Buxari, Təhəccüd, 19)

Rəsulullah davamlı edilən ibadətləri sevərdi. (Buxari, İman, 32)

Quran ifadəsiylə desək, “Möhkəm əyirdiyi ipliyi sonradan sökən qadın kimi olmayıñ...” (ən-Nəhl, 92) təlimatına ibadət həyatımızda da diqqət etməliyik.

Təfsir alimi Fəxrəddin Razi daimi bir qulluq vəcdi içində yaşamağın lüzumunu belə izah edir:

“Allah təala ibadətlərə rəğbət edilsin deyə rızasının hansı ibadətdə olduğunu gizləmişdir.

Bütün günahlardan uzaq durulsun deyə qəzəbinin hansı üsyanda olduğunu gizləmişdir.

Bütün insanlara hörmət göstərilsin deyə insanlar arasındaki dostlarını gizləmişdir.

Bütün dualara etibar edilsin deyə dualar arasında qəbul etdiyi duanı gizləmişdir.

Bütün adalarına təzim edilsin deyə digər adları arasında ismi-əzəmini gizləmişdir.

Unutmamalıçı ki, dəryaları dərya edən yağış damlalarının davamlı yağmasıdır. “Dama-dama göl olar” deyiblər. Buna görə də mübarək gün və gecələri ehya edib, digər günlərdə imkan varkən səhlənkar davranışmaq böyük bir ziyanıdır.

Bütün namazların ixlasla qılınması üçün namazlar arasında (ayədə müstəqil və xüsusi vurğulanın) saləti-vustanın (orta namazın) hansı olduğunu gizləmişdir.

Çox tövbə edilsin (xüsusilə səhərlər istiqfar edilsin) deyə tövbələr arasında məqbul olanını gizləmişdir.

Hər an ölümə hazır olma şüuru ilə yaşıaq deyə canlılar üçün ölüm vaxtını gizləmişdir.

Ramazan gecələrinə etinə göstərilsin deyə Qədr gecəsini Ramazan gecələri arasında gizləmişdir.” (Razi, Təfsiri-Kəbir, XXIII, 281-282)

İBADƏTİN QƏBULUNUN SÜBUTU: DAVAMLILIQ

Möminin ibadət həyatını Allah qatında qiymətli qılan ibadəti bir an əvvəl bittiriləcək vəzifə kimi deyil, ömür boyu ifa ediləcək bir könül borcu olaraq görüb daima əda edə bilməkdir. Allah təala cənnət nemətləri ilə lütf edəcəyini müjdələdiyi bəndələrinin vəsflərini sayarkən belə buyurur:

“O kəslər ki, daim namaz qılarlar”
(əl-Məaric, 23)

“Və o kəslər ki, namazlarını hifz edərlər” (əl-Məaric, 34)

İbadətlərdəki davamlılıq o qədər mü hümdür ki, bir hədisdə belə buyurulur:

“Əməllərin Allaha ən sevimli olanı az da olsa davamlı olanıdır.” (Müslim, Müsafirin, 218)

Həzrət Aişə anamız:

“Allah Rəsulunun əməli narin və davamlı yağan yağış kimi idi.” (Buxari, Savm 64, Riqaq 18; Müslim, Müsafirin, 217) buyuraraq Rəsulullahın başladığı ibadəti davamlı etdiyini, onu heç bir zaman tərk etmədiyini bildirmişdir.

Unutmamalıq ki, dəryaları dərya edən yağış damlalarının davamlı yağmasıdır. “Dama-dama göl olar” deyiblər. İnsan ömrü boyu ibadət coşqusu ilə yaşayıb əlindən gəldiyi qədər çalışqan olsa bu hal onu qəlbindəki ibadət niyyətinin qərarlığı və sonsuzluğu mənasına gəldiyi üçün Allah da ona əbədi mükafat lütf edəcəkdir. Hətta əlində olmayan səbəblərə görə nafılə bir ibadəti əda etmədikdə Allah o savabı yenə də lütf edəcəkdir. Ayədə:

“Yalnız iman gətirib yaxşı əməllər edənlərdən başqa! Onları davamlı mükafat gözləyir” (ət-Tin, 6) –buyurulur.

Müfəssirlər bu ayə haqqında; insanın bədəni ibadət edə bilməz hala gəldikdə, hətta vəfat etdiksən sonra da onun savabı niyyətindəki səmimiyyət, və sağlam vaxtlarda göstərdiyi münasibət nisbətində sonsuza qədər davam edər, -demişlər.

Bu səbəblə fürsət və imkan varkən ibadət və saleh əməlləri davamlı şəkildə əda etməyə çalışmalıdır. Yeri gəlmışkən, Quranda ibadətlərə aid əmrlər istimrar/davamlılıq ifadəsi daşıyır. Yəni, ilahi əmrlər ibadətlərin müəyyən zamanla məh-

Həyat bizə axirət səadətini qazanmaq üçün verilmiş məhdud bir nemətdir. Nə təkrarı var, nə əvəzi... Elə isə fürsət əldən çıxmadan həyatın hər anını saleh əməllərlə doldurmağa çalışmalıdır. Allahın rizasına çatdırmayan və axirətə səadət sərmayəsi olmayan vaxtlar əbədi istiqbal üçün ziyan səbəbidir.

dudlaşdırılmayıb ömür boyu ifa edilməsinin vacibliyini bəyan edir.

İbadətlərə qarşı tənbəllik təlqin edən şeytani daşlamağa dair ilahi əmr də davamlılıq ifadəsi daşıyır. Mömin hər an “İlahi rəhmətdən qovulmuş şeytandan Allaha sığınram” deyərək saleh əməllərə, gözəl əxlaq, ibadət və itaətlərə rəğbət edərək daima şeytani daşlamalıdır.

ZİYANDAN QURTULUŞ

Əsr surəsində Allah təala “zaman” a and içir. Bununla da bir növ zamanın keçidkən sonra geri qaytarılmayacağını, borc alınıb- verilməyəcəyini, insanın qədrini bilməkdə qafil qaldığı nemətlərdən olduğunu bildirərək bizi qəflətdən oyandırır. Dərhal araxasında da bütün insanlığın ziyandan qurtuluşunun dörd şəyle: **iman, saleh əməl, haqqı və səbri tövsiyə** ilə dolu yaşamağa bağlı olduğunu bəyan edir. Bu surədəki and xüsusi zamana məxsus deyil, bütün ömrə şamildir. Başqa bir ayədə də:

“Və sənə yəqin (ölüm) gələnədək Rəbbinə ibadət et!” (el-Hicr, 99) - buyurulur. Demək ki, ibadət eşqini, vəcdini heç vaxt itirməmək lazımdır.

Həyat bizə axirət səadətini qazanmaq üçün verilmiş məhdud bir nemətdir. Nə təkrarı var, nə əvəzi... Elə isə fürsət əldən çıxmadan həyatının həranını saleh əməllərlə doldurmağa çalışmalıyıq. Allahın rizasına çatdırmayan və axirətə səadət sərmayəsi olmayan vaxtlar əbədi istiqbal üçün ziyan səbəbidir.

Düşünmək lazımdır ki, sayılı günlərdən ibarət dünya həyatı nə qədər uzun görünsə də yenə sayılı günlərdən ibarət Ramazan kimi çox qısa bir zamandır. Bu səbəblə Ramazanı mənəvi qazanc üçün bir fürsət görüb çalışdığımız kimi ömrümüzü də bu cür dəyərləndirməliyik.

Bu xüsusda da Allahın sevdiyi bəndələrini özümüzə rəhbər etməliyik. Cün-

ki onlar həyat sərmayəsini ibadətlə də-yərləndirmək xüsusunda elə bir könül ayıqlığı içindədirlər ki, onlara sabah oləcəkləri xəbər verilsə belə ibadətlərini artırmaq imkanları yoxdur. Buna baxma-yaraq daim təvazö ilə özlərini nöqsanlı gərərək, hətta cəmiyyətdəki qəfləti belə nəfslərindən bilərək hesaba çəkərlər.

Böyük Allah dostu Abdullah Dəhləvi həzrətlərinin bir məktubundan alınmış bu sətirlər necə də mənalıdır:

“Cahan bağçasına gül əkməyə gəldik, amma əfsus ki, tikan yiğdiq. Biza səhhət, afiyət və rahatlıq verildi, lakin təəssüf ki, hamisinin şükründə qüsür işlədik. Qurani-Kərim və Peyğəmbərimiz kimi iki böyük nemət bəxş edildi, lakin əfsus ki, onların şükründən qafil qaldıq. Allah qorusun, heyrat içindəyəm, sabah nə üzlə Allah və Rəsulunun hüzuruna çıxacağıq? Bu ləya-qətsizliklə çətin ki, şəfaət və məxfirətə nail olaq! Ancaq Allahın qəzəbini keçmiş olan rəhmətinə ümid edirik. Yoxsa heç bir bəhanəmiz və üzr istəyəcək üzümüz yoxdur!

Ölüm başımızın üstündə pusquda, qiyamətsə çox yaxındır. Görəsən, işə yarayan nə qədər xeyirli əməl işlədik?! Saleh insanlar cənnətə girib əbədi nemətlərə və Haqqın camalına qovuşarlar. Bizim kimi qafillər isə hesab gündündə bizi hesaba çəkdirəcək, yaxamızı buraxmayacaq şeylərlə məşğuluq.

Bu gün halimizi yaxşı düşünək ki, sabah əlimizdə qalanlar həsrət və zərər olmasın. Haqqın qiymətli bəndələrinin etdikləri kimi səhər vaxtında qalxıb həsrət yaşları axitmağı, bütün varlığımızla ibadət etməyi Allah təala nəsib etsin...”

Rəbbimiz həyatımızı daimi bir qulluq vəcdiyələ sonsuz bir Ramazan ruhaniyyəti içində yaşaya bilməyimizi, ilahi dostluq və yaxınlığa nail olaraq son nəfəsimizi əbədi bir bayram səhərinin sevinc və səadəti ilə verə bilməyimizi qismət etsin!

Amin...

ON İKİ AYLIQ RAMAZAN

Uca Allah təvvab sıfətinin gərəyi olaraq cox bağışlayan və tövbələri qəbul edəndir. Məhz buna görə də bəndələrinin tövbə etməsi və əfv edilməsi üçün müəyyən vəsilelər yaradıb. Bunlardan biri də bizim ən yüksək səviyyədə qeyd etməyə çalışdığımız mübarək, müqəddəs və Quran ayı olan Ramazan ayıdır. Əlbəttə ki, on bir ayın sultanının qısa bir zaman üçün bizi ziyarət edib sonra da tərk etməsi hər kəsi kədərləndirmişdir. Fəqət Allahın müsəlmanlara bəxş etdiyi iki bayramdan biri olan Ramazan bayramındaki sevincimiz az da olsa sevgilidən ayrılma kədərimizi azaltmışdır. Yenə də həsrətlə o sultana qovuşma gününü gözləyirik.

Ramazan ayı əxlaqi keyfiyyətlərin ən üst səviyyədə yaşandığı aydır. Bu ayda hər kəs oruc və digər ibadətləri ən yüksək səviyyədə yerinə yetirmək üçün bütün imkanları səfərbər edir. Hər kəsin həyatındaki arzulardan biri də həyatının hər anını gözəl və faydalı bir şəkildə yaşamaq, vətəninə, dininə, millətinə və s. faydalı şəxs olmaqdır. Bu da ancaq əxlaq insanı olmaqla mümkündür. Məsələn, gözəl əxlaq əsaslarından biri olan pis əməllərdən uzaqlaşmaq namaz ibadəti ilə mümkündür. Uca Allah Quranda “**Namaz pis əməllərdən çekindirir**” buyuraraq pisliklərdən uzaq qalmağın əsaslarından birinin namaz olduğunu ifadə edir. Deməli, biz namazımıza nə qədər diqqət edərsək o

Ramazan ayı da ibadətlərin ən çox edildiyi aydır. Əslində Allah bize ildə bir dəfə xatırlatma mahiyyətində belə bir fürsət tanır. Yəni on iki aydan bir ayını oruc neməti ilə gözəlləşdirərək yuxarıda sadaladığımız xüsusiyyətləri ən yüksək səviyyədə yaşama imkanı tanır. Uca Yaradan bu ayda ibadətlərin savablarını qat-qat artıraraq bizi dini əmrlərə sövq edir, bu əməllərin sanıldığı qədər çətin olmadığını göstərir.

qədər pis əməllərdən uzaqlaşmış olarıq. Ramazan ayı da ibadətlərin ən çox edildiyi aydır. Əslində Allah bize ildə bir dəfə xatırlatma mahiyyətində belə bir fürsət tanır. Yəni on iki aydan bir ayını oruc neməti ilə gözəlləşdirərək yuxarıda sadaladığımız xüsusiyyətləri ən yüksək səviyyədə yaşama imkanı tanır. Uca Yaradan bu ayda ibadətlərin savablarını qat-qat artıraraq bizi dini əmrlərə sövq edir, bu əməllərin sanıldığı qədər çətin olmadığını göstərir. Bütün müsəlmanlar da bunu fürsət bilərək ibadətlərdən maksimum səviyyədə faydalanağa çalışırlar. Ancaq Uca Allahın bizdən tələb etdiyi həyat tərzi sadəcə Ramazan ayı ilə məhdud qalmamağımızdır. Bu ayda etdiyimiz ibadətləri həyatımızın hər anına yaymaliyiq...

Ramazan ayında tutduğumuz oruc bizə səbirli olmayı öyrədir. Günahlara garşı səbir, ibadətlərdə səbir, nəfsimizə qarşı səbir... bu ayda göstərdiyimiz səbri hər gənəmüzə, anımıza şamil etməyə səy göstərməliyik ki, bir məna kəsb etsin.

İctimaiyyətdə tez-tez qarşılaştığımız, ibadət etməyə əngəl olan bəhanelərdən biri vaxt və imkanların məhdud olmasıdır. Əgər biz Ramzan ayında sünne olan təravih namazı üçün vaxt və imkan tapa bilməksə deməli, fərz olan digər namazlar üçün bu fürsəti əldə edə bilərik. Odur ki, namaz ibadətimizi sadəcə Ramazan ayına xas qılmaq dini cəhətdən xoş qarşılanmayan bir xüsusdur.

Ramazan ayının bizə qazandırdığı əxlaqi keyfiyyətlərdən biri də yalan danış mamaq, başqalarını aldatmamaqdır. Əgər

bunu Ramazan ayında edə bilməksə bu keyfiyyəti gündəlik həyatımıza da qazandırmalıyıq. Belə olduğu təqdirdə bu xüsus mənimsənmiş olar və həm özümüz, həm də ictimaiyyət fayda görər. Yalan dinimizin hər zaman pis gördüyü işlərdəndir.

Bu ayda tərk etdiyimiz pis xisətlərdən biri də qeybətdir. Quranın ifadəsinə görə “Ölü qardaşının ətini yemək”dən daha pis bir əməl olan qeybəti həyatımızın hər anından silib uzaqlaşdırmalıyıq.

Yardımlaşma ayı olaraq da adlandırılan bu ayda bütün ehtiyac sahiblərinin ehtiyacları qarşılandı və fəqir-füqəra sevindirildi. Allah bizə infaq etməyi və sədəqə verməyi sadəcə Ramazan ayına məxsus olaraq əmr etmir, əksinə hər zaman bu yardımlaşmanı bizdən tələb edir. Bu ayda qazandığımız gözəl vərdişləri hər an yaşama bəxtiyanlığını əldə etmə fürsəti hər kəsin öz əlindədir.

Ramazanaya Quranayı adı verilmişdir. Çünkü Quran məhz bu ayda nazil olmuşdur. Quranı oxumaq və anlamaq Allahın biz bəndələrinə verdiyi vəzifələrdən biridir. Məhz buna görə də hər bir müsəlman bu müqəddəs kitabı daima cox oxumalı, anlamalı və həyatına tətbiq etməlidir.

Xülasə olaraq bunu ifadə etmək yerinə düşərdi ki, sadəcə cümə müsəlmanı və ya Ramazan müsəlmanı olmayıaq. Dinimizi həyatımızın hər anına tətbiq edərək bir tərzinə çevirək. Ramazandan yeni çıxmışq, hələ ki, gec deyil. Gəlin son yaşadığımız Ramazan bizim üçün bir başlangıç olsun. Bu müqəddəs ayda yaşadığımız gözəlliliklər bütün həyatımızı gözəlləşdirsin.

ŞEYX ƏDƏBALİDƏN OSMAN QAZİYƏ

Tarixə şan və şərəf verən dövlət adamlarının əksəriyyətini böyük ruh tərbiyəçiləri yetişdirmişlər. Onlar yetişdirdikləri dövlət adamlarına zəngin bir könül iqlimi qazandırmış və özlərini mərhəmət və məsuliyyət duyğuları ilə əbədiləşdirmişlər. Məhz belə bir tərbiyədən keçən liderlərin qurduğu dövlətlər uzunömürlü olmuş, tarixə qızıl hərflərlə yazılmışdır. Tarixdə qurulmuş böyük Türk İmperiyalardan biri olan Osmanlı dövləti də elə bu səbəblə altı əsrlik bir ömür yolu keçmişdir. Osmanlı dövlətinin qurucusu olan Ərtoğrul Qazi böyük mürşid olan Ədəbali həzrətlərini özünə rəhbər saymış, oğlu Osman Qazini də onun tərbiyəsinə təslim etmişdir.

“Bax oğul!

Məni incit, Şeyx Ədəbalini incitmə.

O, bizim əşirətimizin mənəviyyat Günəşidir! Onun tərəzisi bir dirhəmi belə çəşməz!

Mənə qarşı çıx, ona qarşı çıxma!..” deyən Ərtoğrul Qazi bu vəsiyyəti ilə Osman Qaziyə və onun xələflərinə mənəvi liderlərin tərbiyəsində diqqət edəcəkləri xüsusları təlim etmişdir.

Ədəbali həzrətləri də Osman Qazini öz tərbiyəsi və himayəsi altında yetişdirmiş, ona mərifətullahın zövqünü daddırmış, qayğıkeş, əxlaqlı, təmkinli olmayı aşılmışdır. Beləliklə onu böyük bir dövlətin padşahı, qurucusu kimi hazırlamışdır. Bu baxımdan Osmanlı dövlətinin əsl memarı Şeyx Ədəbali həzrətləridir desək yanılmarıq.

Şeyx Ədəbali həzrətlərinin Osman Qazini və ondan sonra gələcək dövlət adamlarını istiqamətləndirəcək tövsiyələrindən bir qismini bu yerdə dilə gətirmək yerinə düşərdi:

Ey oğul!

Bəysən! Bundan sonra qəzəb bizə, müləyimlik sənə!.. Kimisə incitmək bizə; könül almaq sənə!.. Acizlik bizə, yanılmaq bizə; xoş görmək, bağışlamaq sənə!.. Keçimsizliklər, ziddiyətlər, uymazlıqlar, anlaşmazlıqlar bizə; ədalət sənə!.. Pis göz, boşbögəzliq, haqsız yorum bizə; bağışlamaq sənə!..

Ey oğul!

“Bundan sonra bölmək bizə; bütünləmək sənə!.. Ərincəklik bizə; xəbərdarlıq, həvəsləndirmək sənə!..”

Ey oğlu!

“Yükün ağır, işin çətin gücün tüka bağlı. Allah təala yardımçı olsun! Bəyliyini mübarək qılsın. Haqq yolunda yararlı etsin! İşığını parlatsın! Nurunu uzaqlara çatdırın. Sənə yükünü daşıyacaq güc, ayağını sürüsdürməyəcək ağıl və qəlb versin.

“Səbir çox önəmlidir! Bir bəy səbr etməyi bilməlidir! Vaxtından öncə çıçək açmaz! Kal armud yeyilməz; yeyilsə belə, bağrında qalar. Bülövsüz qılınc da eynən kal armud kimidir.”

“Millətin öz irfanı içində yaşasın! Ona arxa çevirmə. Onun varlığını həmişə duy. Milləti idarə edən də, diri tutan da bu irfandır!”

“Ən böyük zəfər nəfsini tanımaqdır. Düşmən insanın özüdür. Dost isə nəfsi tanıyanın özüdür!”

“Axacaq qan boş yerə axmamalı: ona yol və yön lazımdır! Zira qan torpaq sulamaq üçün axmamalıdır!!!”

“Şəxsin gücü günün birində tükənər, amma elm yaşar, elmin işığı qapalı gözlərdən belə içəri sızar, aydınlığa qovuşdurar.”

“Heyvan ölü palanı qalar, insan ölü əsəri qalar. Gedənin deyil, bir miras qoymayanın arxasında ağlamalı.. Əsəri qalanın da yolunu davam etdirməli!”

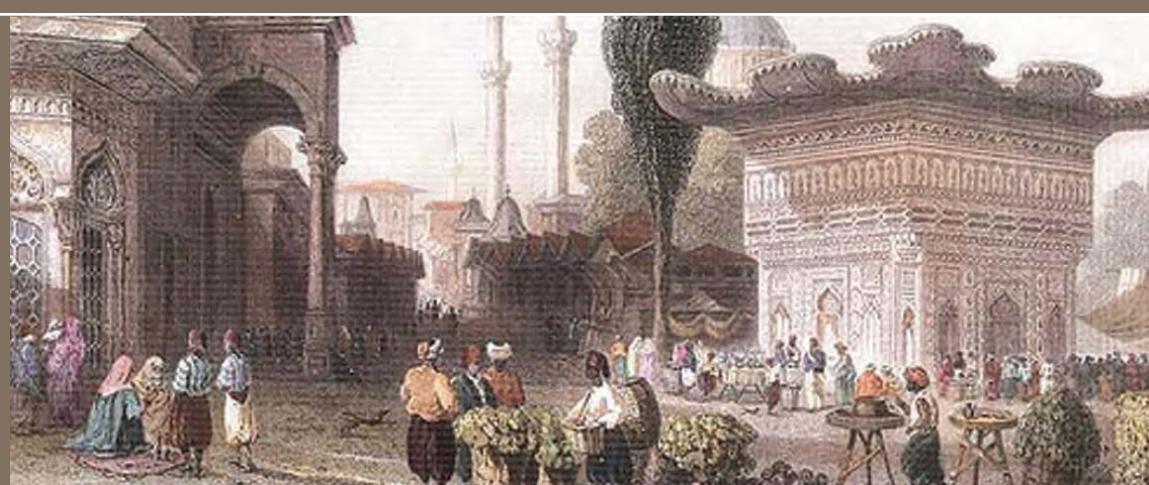
“Savaşçı sevmirəm, qan axıtmaqdən xoşlanmirəm, amma bilirəm ki; qılınc qalxıb enməlidir! Fəqət bu qalxıb enmə yaşıatmaq üçün olmalıdır! Yoxsa, insanın digərlərinə qılınc endirməsi bir cinayətdir. Bəy məmlakətdən artıq deyildir! Bir savaş yalnızca bəy üçün başlamaz.”

“Durmağa, istirahət etməyə haqqımız yoxdur! Çünkü zaman yox, vaxt azdır!”

“Yalnızlıq qorxaqlar üçündür. Torpağın əkin zamanını bilən əkinçi başqasından məsləhət almaz. Tək başına qalsa da... Yetər ki, torpağın tavda olduğunu bilsin.”

“Məqsəd sevgi olmalıdır. Sevmək isə səssizlikdə kamala çatır. Bağırmış xoşa gələn bir şey deyil! Gözə girməklə də sevilmək mümkün deyil!”

“Keçmişini bilməyən gələcəyini də bilməz. Osman! Keçmişini yaxşı bil ki, gələcəyə sağlam addımlarla irəliləməyi bacara biləsan. Hardan gəldiyini unutma ki, haraya gedəcəyini unutmayasan.”

AZƏRBAYCAN RUHUNUN YORULMAZ PƏRVANƏSİ

Uzun zamandan bəri bir kitab yol gəlirdi bizə doğru. Nə yol bitirdi, nə kitabı. Tilsimə düşməşdü yollar da, kitabı da, kitabıñ yazarı da. Daha doğrusu, yollar tilsimlənmişdi. Bu tilsimi qırmaq yetmiş ildən artıq sürmüş dəhşətli bir yuxunu dağıtmak qədər çətin bir işdi.

Kitabın müəllifi Yavuz Bülənd Bakılər səksəninci illərdə Azərbaycanın başına gələn və gelməkdə olan müsibətlərlə bağlı bir kitab üzərində işlədiyini onu sevənlərə rahatca ulaşdırıa bilmişdi. Ona görə rahatca deyirəm ki, o şeir yazdım, vəd verdəm dərhal əks-səda verir, hər kəsə çatırdı. Kəlmə başı ürəyinin

bütün riqqəti ilə “Can Azərbaycan!” deyib bu kəlməni dalgalandıran şair elə yazacaqı kitabıñ da adının “Can Azərbaycan!” olacağını vəd etmişdi. Əslində, kitabıñ çoxdan yazılmışdı, tədarük çoxdan görülmüşdü. Amma mətləb hasil olmurdu ki, olmurdu. Kitab son dərəcə mühüm bir qorxu ilə yaxalanmamaq üçün gündən-günə, aydan-aya, ildən-ilə təxirə düşürdü. Şair sonralar həmin kitabıñ ilk səhifəsində yazacaqdı ki: “Yazmaqda nədən gecikdim?”

Bu şairin meydana atıldığından bəri dili pərgar, əlləri od-alov, qələmi kəskindən kəskin... Nədən gecikərdi ki?! Həmin yazı-

da Yavuz Bülənd Bakilər elə bunları açıqlamaqda.

Azərbaycana 80-ci ildə ilk gəlişindən bəri Azərbaycan varlığının canlı dili, ölüçüyəgəlməz zəngin mənəvi ruhu və bütünlükə bu diyarın pərvanəsinə çevrilmiş birisi!

Əcəba, özümü özünü pərvanəyə çevirdi Yavuz bəy? Yox! Azərbaycan taleyinin və tarixinin bilməcə sualları yağır gözümüz qarşısına. Onlara əl-ayaq versək çaya dönər, dənizə axar, dənizləri dalğalandırar...

Tarixin dolanbac yolları ilə 18-ci əsrin əvvəllərində Türkiyənin Sivas bölgəsinə köç edən bir ailənin soyumayan, səngiməyən, varlığını qeyb etməyən ruhundan nəşvünüma tapdı sonralar Yavuz bəy. O gündən bu günə az zaman keçməyib üstümüzdən, amma bu müddətdə varlığını hifz edib saxlamaq da böyük hünərdi. Ağdam bölgəsinin ab-havasını, məlahətli Türk ləhcəsini, sözünün-savının şəhdüşəkərini gündəlik həyatında çörəyinə yavanlıq eləyib ruhuna qida kimi yedizdirib yaşayın bu ailə tarix boyu Türk varlığının bəqası uğrunda çoxdan-çox mücadiləyə qoşulmuş və əksəriyyətində ya şəhid olmuş, ya da qazi. Bu şanlı nəslin tarixindən sixib-sixib bir özət versəm, necə də yeridir: Yavuz Bülənd Bakilərin ulu dədələrindən hələ də Qarabağ torpağında kök atıb bu cənətməkanın nicatını gözləyən Hacı Əli Mu-

rad Qarabağ torpağında şairin heç vaxt urvatdan düşməyəcək Məkkəsi, Mədinəsi! Onun oğlu Hacı Ali Fərəhşad Ağdamdan köç edərək Maraşda yerləşir. Və yenə Maraşda yaşayaraq o torpağa gömülən Məhəmməd Sabir də köçdükləri torpağa kök atmanın bir timsalını göstermiş insanlardır.

Yavuz ulu dədələrinin xatirəsini kitablardan deyil, nəslin çəlik yaddaşından çox bacarıqla hifz edib toplaya bilmişdir. Və yeri düşdükçə deyir ki, nəslinin ulu kişilərini itirən ürəyinin qanını və ruhunun cilasını itirmiş sayılır.

Sivasın Gürün bölgəsində böyük dədələrindən Hacı Mahmud əl-Qarabağı də bu şairin toxumalarına cila vermiş mötəbər insanlardandır. Keçən əsrдə Ərzurumun müdafiəsində şəhid düşən Camal Əfəndinin və Sivasda vətən torpağına qarışan babası Cəzmi Bakilərin ruhlarını uzun müddətdir ki, Azərbaycan varlığına bitib-tükənməz məhəbbətiylə yazış dillerdə dastan eləyən, düz yazıları və şeirləri ilə Yavuz Bülənd Bakilər sanki onların unudulmaz xatirəsinə Fatihələrlə üz tutur.

Yavuz Bülənd Bakilər sanki Azərbaycanın bu gün Türkiyədə kimsə tərəfindən təyin edilməmiş qanuni səfiridir. Gündəlik həyatımızın bütün problemləri ilə maraqlanır, sevincimizə və kədərimizə cani-dildən şərik çıxır. Tək şərik çıxməqla qalmır bu adam, onların çözülməsində felən iştirak edir.

Yavuz Bülənd Bakilərin Azərbaycana ötənilki gəlişində redaksiyamızı ziyarəti.

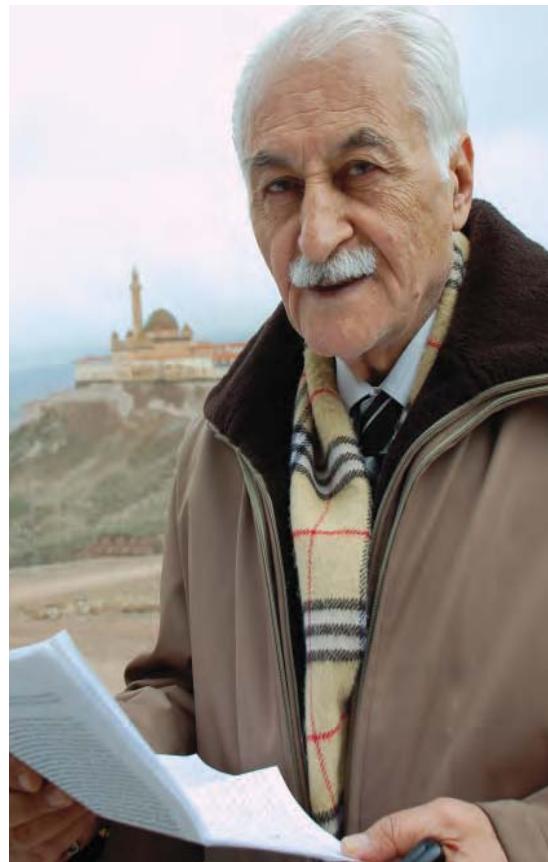
Mübarizə aparıb dizinə döyüldüyündə geri qayıdan vətənin müdafiəçisi deyil. Əsl ər olan kişi son damla qanına qədər bu yolda can qıyan kimsələrdir. Səksəninci ildə Azərbaycana ilk gəlişində min bir çətinliklə qarşılaşan Yavuz Bülənd Qarabağ torpağına rəhmətlik Bəxtiyar Vahabzadənin yardımını ilə gedib çıxa bildi. Buna baxmayaraq amansız rejimin iti gözləri onun Anadoluda yatan dədələrinin qəbrinə bir təbərrük kimi səpmək istədiyi bir ovuc torpağı əlindən alıb, şairi dədələrinin hüzuruna əlibəş qaytardılar. Bir insanın vətən müqəddəsatından istəyəcək bundan artıq nə ola bilər ki? İnsanın bağlarını vətənlə büsbütn kəsməkdən günah nə ola bilər ki? Belə bir rejimdə yaşadıq uzun zaman.

Yazlarının birində “Marksizm bir böyük yalan və zülm imperatorluğudur!” –deyən Yavuz Bülənd Azərbaycan həqiqətlərini tək türkiyədəki soydaşlarımıza deyil, onların vasitəsiylə dünyaya çatdırmaq yolunda, həqiqətən çox böyük mənəvi qəhrəmanlıq örnəyi göstərmişdir. Təkcə mənəvi qəhrəmanlıqmı?! Cismən də onu məhv etməyin qərarlaşdırıldığı aşkar oldu. Amma vətəni, mənəvi dəyərləri uğrunda ayağa qalxan Yavuz kimi yavuz oğullar hər hədəylə oturmurlar.

Yavuzun çox mövzusu, çoxtərəfli fəaliyyəti var: “Üsküpən Kosovaya” kitabı ilə Türk varlığının vətən sevgisini və bu sevgi uğrunda çəkdiyi əzab-əziyyəti usta bir dillə, yanar bir ürəklə bütünlüklə Türk dünyasına aşlaya bildi.

Bir televizyon programçısı kimi onun silsilə şəklində olan “Avropada Türk izləri”, “Türkümüz-Türklüyümüz” və ümumən Avropada çox yüksək qarışılanan və diliğimizin keçmişinə, bugünüñə aydın güzgü tutan “Sözün doğrusu” uzun zaman müdəttində mavi ekranдан böyük həyəcanla və sevgiylə seyr edilmişdir. Əbəs deyil ki, axırıncı seriyadan olan veriliş nə qədər quruluş və toplumların mükafatları ilə dəyərləndirilmişdir.

Yavuz bəydə adilik içində qeyri-adiliyi ilə seçilib şəkillənən bir səs bəxtəvərliyi

var. Bu səs geniş kütləyə məxsus hər evdə başa düşülən və hər kəsin içindən xəbər verən sirayətedici bir möcüzədir. Yavuz bəy sanki ulu dədələrimizin hələ də qalmaqdə olan diliyle danışır. Amma bugünün texniki inqilablar dövrünün bütün qavramlarına söykənən söhbətlərini o uluların da başa düşəcəkləri tərzdə dilə gətirir. Adətən, çox mələyim və piçiltini xatırladan bu dil yeri gələndə anidən sərtləşib çeliyə dönür və ötkəmliyi ilə diqqəti cəlb edir. Yavuz kəlmələrlə, amma bunların sehrlili bir rabitəsiylə qurur söhbətini. Onun televizyon dili ayrıca bir elmi tədqiqə dəyən bir mövzudur.

Yavuz bəyin qəlinə toxunmasın: onun nəşr dili şeir dilindən də ötə bütün türklük üçün gərəklidir! Bu adam tək bir kəlmə ətrafında bu sözün yaranıb təşəkkül tapması yolunda nə qədər bacarıqla at səyridir və Azərbaycan münəvvərlərinin ruhlarından qopan vətən sevgisinin bütün çalarlarını dil vasitəsilə başımız üzərində taca çevirməyi bacarır.

Yavuz Bülənd heç vaxt Azərbaycandan kənarda yaşadığı düşüncəylə ömür sürmür. O, həmişə toplumumuzda və toplum-dakıların hər birinin dünyasında varlığını davam etdirməyindədir.

Deyəsən, mənim haşiyəm xeyli uzun çəkdi. Çünkü "Can Azərbaycan!" kitabını nədən gecikdirdiyinin səbəbini izah etmək istəyirdim. İstər Bəxtiyar Vahabzadə, istər rəhmətlik Xudu Məmmədov və istərsə mən hər görüşümüzdə onu ehtiyatlı olmağa çağırırdıq. Qaş qayırdığı yerdə vurub göz çıxarıldığını da qoca tarix bize çox deyib. Bizim həqiqətimizin bəyani ilə yatmış pələngi üstümüzə qaldırıb bizlərdən çoxumuzu parçalatdırıb biləcəyi ehtimalı da həqiqət idi. "Bu yazıların yayınlanması üçün zamana ehtiyac var. 37-də, 39-da gedənlərin taleyini unutdunmu?" deyirdik. Yavuz Bülənd kitabında sonralar bunu yerliyində dilə getirəcəkdi. Amma doğrusu bu ki, bizim mülahizələrimizi nəzərə aldı və "Can Azərbaycan!" kəlmə olaraq dillərdə dastan olsa da günümüze gəlib çatmadı və bugünkülərdə qəflətən onun yerinə bu yolun əvvəlində yazdığı "Azərbaycan ürəyimdə bir şah damardır" şeirinin adı ilə yayınlanan kitabı bir müjdə olaraq bize çatdırıldı. Arzu edilən "Can Azərbaycan" bir kitabın üstünə çıxmasa da buradaki bütün yazıların qanını, cövhərini təşkil etdi. Yavuz bəyin hər kəlməsində "Can Azərbaycan!" var. Bir kitab boyda və dünya boyda "Can Azərbaycan!" Şairin məram şeiri olan "Azərbaycan ürəyimdə bir şahdamardır" əsəri məmləketimiz üçün doğrudan öygülərin öygüsü, sevgilərin ulu tərənnümü olan bir əsərdir. İstər Anadoluda, istərsə də bizdə hər kəsin dilinin əzbəri olmalı bu şeirdə bir ürəyin odlu-alovlu səngiməz ruhunun döyüntüleri yaşamaqdadır. Kitabdakı düz yazılar da sanki bu şeirə tabe tutulub.

"Azərbaycan ürəyimdə bir şahdamardır" kitabı mövzu rəngarəngliyi baxımından bədii dillə yazılmış bir ensiklopediya kitabını xatırladır. Tarixin qaranlıq çağlarından günümüze hər şey var burda! Torpağımıza, dilimizə, mənəvi dəyərlərimizə oxunmuş

türkülərdir sanki! Zatən nəşr dili də odlalovla yoğrulan, bir sənət səviyyəsinə qaldırılan bu yazınlarda vətəndaş deyilən, özünü türk sayan hər soydaşımız qəlbinin bütün döyüntüləri ilə burada asanlıqla və səriştəyə qarşılaşa bilər.

Azərbaycanın ürəyində bir şah damar olan və Azərbaycan ürəyində şah damar olan bu kitab məmləkətimizin həqiqətlərini dünya türklüğünə və türklüyə hörmət qoyan hər kəsə çatdırmaq yolunda inanıram ki, çox böyük bir sənət əsəridir. Bu kitab haqqında, buradakı başlıqların və mövzuların hərəsi haqqında nə qədər danışmaq və yazmaq mümkündür. Amma jurnalın həcmini nəzərə alıb mən bununla kifayətləndim: oxucunun daha böyük ləzzətlə kitabla baş-başa qalacağına içimdə böyük inam var.

Bəlkə də oxucu şah damarımızın tərənnümü olan bu kitabı hardan əldə edəcəyini fikirləşdi. Onda da deyərəm ki, şüklərlə olsun ki, axır ki, Türkiyə bize çox yaxın oldu və görünən dağın arxası da uzaqda deyil.

Axtaran tapar...

YAVUZ BÜLENT BÂKİLER

Azerbaycan Yüregimde BİR ŞAHDAMARDIR

(ixtisarla)

İpək yaylığıyla o, asta-asta
Silib eynəyini gözünə taxdı.
Əyilib yavaşça masanın üstə
Bir möhürə baxdı, bir qola baxdı.

Kağiza həvəslə o da qol atdı,
Dodağı altından gülümseyərək.
Bir qələm əşrlik hicran yaratdı,
Bir xalqı yarıya böldü qılinc tək.

Öz sivri ucuyla bu lələk qələm
Dəldi sinəsini Azərbaycanın.
Başını qaldırdı,
Ancaq dəmbədəm
Kəsdilər səsini Azərbaycanın.

O güldü kağıza qol çekən zaman,
Qıydı ürəklərin hicran səsinə.
O güldü haqq üçün daim çarışan
Bir xalqın tarixi faciəsinə.

Əyləşib kənardə topsaqqa ağa,
Hərdən mütərcimə suallar verir.
Çəvrilir gah sola, baxır gah sağa,
Başını yelledi təsbəh çevirir.
Qoyulan sərtlərə razıyiq deyə,
Tərəflər qol çekdi müahidəyə...
Tərəflər kim idi? Hər ikisi yad!
Yadlarmı edəcək bu xalqa imdad?!

Qoy qalxsın ayağa ruhu Tomrisin,
Babəkin qılinci parlasın yenə.
Onlar bu şərtlərə sözünü desin,
Zənciri kim vurdu şir biləyinə?

Hani bu ellərin mərd oğulları?
Açın bərələri, açın yolları.
Bəs hanı bu əsrin öz Koroğlusу-
Qılinc Koroğlusу, söz Koroğlusу?

Babaların şəni, şərəfi, əlbət,
Bizə əmanətdir, böyük əmanət...

Belə saxlayarlar bəs əmanəti?
Qoy ildirim çaxsın, titrəsin cahan!
Ürəklər qəzəbdən
Coşsun, partlasın.
Daim haqq yolunda qılinc qaldıran
İgid babaların goru çatlaşın.

Qoy əysin başını vüqarlı dağlar,
Matəmi başlandı böyük bir elin.
Mərsiyə söyləsin axar bulaqlar,
Ağilar çağırınsın bu gün qız, gəlin!..

Tərəflər sakitdir, qəzəbli deyil,
Məhv olan qoy olsun, onlara nə var.
İmzalar atılır bir-bir, elə bil,
Sevgi məktubuna qol çəkir onlar.

Atıb imzasını hər kəs varağa,
Əyləşir sakitcə keçib yerinə.
Eynəkli cənabla, təsbəhli ağa,
Qalxıb əl də verir biri-birinə.

Onların birləşən bu əllərilə
Ayrılır ikiyə bir el, bir Vətən.
Axıdib gözündən yaş gilə-gilə,
Bu dəhşətli hala nə deyir Vətən?

Bir deyən olmadı, durun ağalar!
Axı, bu ölkənin öz sahibi var.
Siz nə yazırınsınız bayaqdan bəri,-
Bəs hanı bu yurdun öz sahibləri?

Bəs hanı həqiqət, bəs hanı qanun?
Qocadır bu yurdun tarixi, yaşı.
Bəs hanı köksünə sərhəd qoyduğun,
Bir vahid ölkənin iki qardaşı?

Görək bu hicrana, bu müsibətə,
Onların sözü nə, qərəzi nədir?
Bu xalq əzəl gündən düşüb zillətə,
Öz dogma yurdunda yoxsa kölədir?

1959

MƏNDƏN ÖTDÜ, QARDAŞIMA DƏYDİ

Ey daşlaşan, torpaqlaşan
ulu babam,
Bu günümüzdən dünənimə uzaqlaşan,
ulu babam,
Küləkləşən, dumanlaşan ruhunla sən
Ayağa dur səninləyəm !
Səs getməyən,
əl yetməyən
Qədim tarix dərəsindən
Səs ver mənim səsimə sən:
Sənə gələn, səndən ötən
nəydi belə?
Səndən ötüb qardaşına dəydi belə?!
Bununlamı neçə dəfə
Ata-oğul, qardaş hissi haçalandı,
Bir şəhərin,
Beş qardaşın xanlığına parçalandı ?!
O zamanmı bitdi bizim dilimizin
«sənin», «mənim» qabarı da?
O zamanmı bitdi bizim dilimizin
«Haralısan» damarı da?....
Səninləyəm, ulu babam?
Bu məsəli kimdi yazan?
Hansı soysuz ata idi,
Ataların imzasını
Çekib ona möhür basan?!
Adınızı dastanlardan oğrayaram,
Ruhunuzu qıyma qıyma doğrayaram,
Qara Çoban,
Ulu Babək,
Dəli Domrul ,
Ey Xan Eyvaz ,
Giziroğlu Mustafabəy .
Əgər ki, siz
Bu məsələ qol çəkdiniz !
Sonra, sonra hansınızsa
Xalqa gələn bir qəzadan
Öz başını yana əydi ,
O qəza bir topa dönüb
Səttərxanın tifaqına
yaman dəydi ,
Məndən ötdü !...
Məndən ötdü !....
Sevincə bax, qeyrətə bax !
Bunu yazan xilqətə bax !

Məndən ötdü ...
Qulağımdan getmir bu səs ,
Zərbələri qardaşına ,
Sirdaşına ötürən kəs
Elə bil ki, bax bu gecə
Qulağının dibindəcə
Xətainin süqtuna qəh-qəh çəkdi .
Sonra, sonra
Səhərəcən başına yüz qədəh çəkdi .
O qəh-qəhin dalğasından,
O məstliyi baş fırladan
Havasından qopan daşdı -
Azərbaycan torpağında
Araz boyda şırım açdı .
Məndən ötdü...
Bunu dedi Şəki xanı,
Bunu dedi Bakı xanı,
Bunu dedi İbrahim xan,
Fətəli xan, Kəlbəli xan...
Qəza ötsün - məndən, -dedi ;
Ötən kimi “mən-mən” dedi;
“Mən-mən” dedi bir ölkədə
Nə qədər xan.
Onlar “mən-mən” deyən yerdə
Sən olmadın Azərbaycan!
Səni səndən alıb belə
Yüz illərlə uyutdular,
Səni səndə ələdilər.
Səni səndə üyüdürlər.
Dibək oldun öz duzunla,
öz daşınla.
Ögey oldun,
doğma, ekiz qardaşınla –
Məndən ötdü deyənlərin qeyrətindən,
Namusunu yeyənlərin qeyrətindən!
Ey daşlaşan, torpaqlaşan ulu babam!
Bugünümdən dünənimə uzaqlaşan ulu
babam!
Ayağa dur!
Dəfn etdiyim məsələni
Başdaşına
Bir təəssüf xatırəsi yazıb, yondur:
Səndən ötən mənə dəydi,
Məndən ötən sənə dəydi,
Səndən, məndən ötən zərbə
Vətən, Vətən, sənə dəydi!..

QARASU ÇAYI

Səki şəhərinə çatmamış, Qarasu çayı ilə qarşılışıraq. Çayın içində daş, qum, balıq, qurbağa və yarpaqdan başqa nə axar deyirsinizsə, gəlin əyilib içindən nələr axlığına baxaq. ...Qara yazı, qara bəxt, qara bağ, qara bazar, qara üz, qara xəbər... Gördüklərimin hamisini saymasam nə olar? Qanım qaraldı...

Bu qara rəngə halal olsun, içimizə qədər girib qanımızı qaraltma gücünə sahibdir. Təkcə qanımızı qaraltmaqla kifayətlənsə... Qurani-Kərimdə keçən qaralmış qəlblər, qaralmış üzlər ifadəsini xatırladıqca qar, qara və qərar sahiblərindən qorxmalı olduğumuzu düşünürəm.

Dünyada hakim şeytan təsəvvürünün qara rəngləsimvollaşdırılması, hərgünahının qəlbədə qara bir ləkə qoyması, pis işlərlə məşğul olanların qaranlıq adamlar adlandırılması da qara rəngin qüvvət təzahürlərindəndir. Başqa cür desək, ilk növbədə silahlardan başlamaq şərtiyələ dünyada güc və qüvvət rəmzi olan nə varsa əksəriyyətinin rəngi qara və onun çalarlarıdır.

“Qara rəng asanlıqla kirlənməz, amma hər rəngkirlənməməkiçinondan qorxar” Butərif işığında qaranlıq işlərin və qaranlıq adamların yuvası deyə biləcəyimiz mafiya adamlarının və liderlərinin ümumiyyətlə qara rəngə üstünlük vermələri düşündürücüdür. Hansı dil, rəng və ideologiya üzərində olursa-olsun terrorla məşğul olanların eynən mafiya adamları kimi qara rəngi seçdikləri müəyyənləşmişdir. Satanistlərin də arası qara rənglə və pişiklərlə yaxşıdır.

Qara rəng eyni zamanda son, hüzn, yalnızlıq, matəm kimi duyuları ifadə etmək üçün işlənir. Qara, sərrin və doğumun rəmziidir. Qaranlıq bir ana bətnindən dünyaya

Bu qara rəngə halal olsun, içimizə qədər girib qanımızı qaraltma gücünə sahibdir. Təkcə qanımızı qaraltmaqla kifayətlənsə... Qurani-Kərimdə keçən qaralmış qəlblər, qaralmış üzlər ifadəsini xatırladıqca qar, qara və qərar sahiblərindən qorxmalı olduğumuzu düşünürəm.

gəlirik. Yediklərimizi və içdiklərimizi gəndərdiyimiz qarın qara kökündən törəmişdir və qarın da qəbir kimi qaranlıqdır. Qarın və qəbirdəki qaranlığın ikinci əsas xüsusiyyəti hər ikisinin əzici, əridici və parçalayıcı olmasıdır. Xarabalıq quşu dediyimiz bayquşlar qaranlıq məkanlarının ən yaxşı gözətçiləridir.

Təyyarə və gəmilərdə batma təəssüratı yaratdığı üçün qara rəngdən istifadə edilmir.

Qara, yalnız neqativ mənalara gəlmir. Gütün, sərrin, dissiplinin, rəsmiyətin və qüdrətin də rəmzidir. Dünyadakı bütün liderlərin xidməti maşını qara rəngdədir. Qara torpaq münbətidir, qara buludlar da yağış yağacağından xəbər verir. Bir sözə qara rəng bərəkətdir. Kəbə bütün əsrarı, bərəkəti və qüdrəti ilə qara örtülərin altında gizlənmişdir. Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) 10000 nəfərlik ordunun önündə, tərk etmək məcburiyyətində qaldığı Məkkəyə girərkən mübarək başında qara rəngli sarıqvardı. (Müslim, Həcc, 45)

Deyilənə görə Eynşteyn fikrini toplamaq üçün gün işığı keçirməyən qara pərdəli otağa girərmiş. Qara rəng insanın təfəkkür dünyasının genişlənməsinə səbəb olur. Buna bənzər hal gecə ibadəti və təfəkkürü sayəsində də əldə edilə bilir. Oxu əmrini alana qədər Hirada olduğu kimi qaranlıqlara meyil etmək lazımdır. Bəzən də Əshabi-Kəhf kimi şəhər, elektrik, maşın, internet, hər nə varsa arxada qoyaraq, qaranlıq mağara, rütubət, kif qoxusu tərcih edilməlidir.

Bəşər tarixi mənəm-mənəmlik qovğalarıyla doludur. Bu qovğaların ən acılarından biri də nəhəng Afrika qitəsinin köləliyə məhkum edilməsidir. Rəng, sinif, rütbə kimi fərqliliklər yerinə Allah ilə olan münasibətlərin keyfiyyətinə görə qiymətləndirmə məntiqini qoyan islama görə insanlar bir darağın dişləri kimi bir-biri ilə bərabərdirlər. İnsanların ən yaxşısı təqvası ən çox olandır.

Rəngi səbəbiylə təhqirədici baxışlara

məruz qalan bir qaradərili “niyə elə baxırsan, boyanı bəyənmədin, yoxsa boyayan ustani?” deyə cavab vermişdir.

Səhabədən Əbu Zər həzrətləri də Bilal Həbəsiyə “Ey qara qadının oğlu” demişdi. Bunu eşidən Rəsulullah (s.ə.s) də: “Ey Əbu Zər, səndə cahiliyyət xəstəliyindən nişanələr var. Anasının rənginə görə oğlunumu ayıbladın?” demişdi. Bu sözdən sonra başını Bilal Həbəsi həzrətlərinin qapısının kandarına qoyan Əbu Zər: “Vallahi, Bilal ayaqlarıyla bu başımı tapdamadıqca yerdən qalxmaram” demişdi. Üzrxahlığı qəbul edən Hz. Bilal: “Bu baş tapdanmağa deyil, öpülməyə layiqdir” deyərək dos tunun alnından öpmüşdür. Ağ-qara ayrı-seçkiliyi edən və ya etnik olaraq özünü üstün görüb digərlərini xor görənlərdən görəsən neçəsi təhqir etdiklərinin qapısına başını qoya bilir? Əbu Zərin başını Bilalın ayaqları altına uzadan sevgisinə qoçlar deyil, canlar qurban olsun.

Türkiyə türkçəsində çox yorulmağı ifadə etmək üçün “ayağıma qara sular endi” deyirik. Ayaqdakı qara sular toplanaraq Qarasu çayını, Qarasu çayı da gecə-gündüz axaraq Qara dənizi doldurur. Qarasu çayına baxsınız Barak Obamanı, Bilal Həbəsini, Hz. Peyğəmbərin gara sarığını Eynşteyni görə bilər, özünüzdən “sən kimsən” deyə soruşarsınız.

Su olsun, palçıqlı olsun. Çay olsun, qara olsun...

Su kimi əziz olmaq duasıyla...

Bəşər tarixi mənəm-mənəmlik qovğalarıyla doludur. Bu qovğaların ən acılarından biri də nəhəng Afrika qitəsinin köləliyə məhkum edilməsidir. Rəng, sinif, rütbə kimi fərqliliklər yerinə Allah ilə olan münasibətlərin keyfiyyətinə görə qiymətləndirmə məntiqini qoyan islama görə insanlar bir darağın dişləri kimi bir-biri ilə bərabərdirlər. İnsanların ən yaxşısı təqvası ən çox olandır.

HİKMƏT LÖVHƏLƏRİ

Kamran MƏMMƏDOV

kamran_mz@mail.ru

Nemətə şükür

Varlı bir adamın Loğman adında bir xidmətçisi vardı. Xidmətçi olsa da ağılı üstünlüyü ilə vəzirlər, padşahlar qədər üstün idi. Hikmət biliyini, adını daşıdığı Loğman (ə.s) dan almışdı.

İşlərini mükəmməl yerinə yetirirdi. Buna görə də xidmətçi olduğu evin sahibi onu öz oğullarından üstün tutardı. Hər işində onunla məsləhətləşir, göstərdiyi yolla gedirdi. Çünkü o da ağıllı adam idi.

Ağaya yemək gələndə əvvəlcə o yeməkdən Loğmana yedirdər, sonra isə özü yeyərdi. Loğman süfrədə olmağında o da yemək yeməzdi.

Bir gün ağaya qarpız hədiyyə gətirmişdilər. O da Loğmani yanına çağırıldı. Loğman gələndə qarpızdan bir dilim ona verdi. Loğman bu dilimi bal kimi yedi. Loğmanın belə ləzzətlə yeməsi onun xoşuna gəldi, dilim-dilim doğrayaraq qarpızı Loğmana yedirdi. Son bir dilimdən başqa bütün qarpızı Loğmana yedirdi. Loğmanın ləzzətlə yeməsi onu da iştaha gətirdi. Bu dilimi də mən yeyim, yəqin ki, çox şirindir, deyib ağızına apardı.

Bir dişlək almışdı ki, sanki ağızına zəhər doldu, boğazı yandı, acılıqdan dili göynədi. Sonra:

- Ay canım, belə bir zəhəri necə oldu ki, sevə-sevə yedin, bu zülmü necə çəkdin? Yoxsa canına qəsdin var? -dedi.

Loğman da dedi ki:

“Sənin nemət verən əlindən o qədər ruziləndim ki, utandığımdan ikiqat oldum. Əlinlə verdiyin bir nemətə bu acıdır deməyə dilim gəlmədi. Çünkü bədənimin bütün zərrələri sənin nemətlərindən meydana gəldi. Bir azçıq acıya dözməsəm, vay halıma!

Sevgi olarsa acı da şirin olar...

Quşun nəsihəti

Bir quş torla düşmüdü. Onu tutan adama dedi ki:

- Ey insan! Sən həyatında bir çox öküz və qoyun yemiş, bir çox da dəvə qurban etmiş adamsan. Sən onların ətləriylə doymamışansa, mənim bu cılız bədənimlə necə doyacaqsan? Məni açıb buraxsan sənə üç nəsihət edirəm. O vaxt mənim ağlıma heyran olarsan. Nəsihətimi dinləsən xoşbəxt olarsan. Bu nəsihətlərdən birini əlinin üstündə olanda, ikincisini divarın üstündə olanda, üçüncüsünü isə ağacın budağına qonanda söyləyəcəyəm. Beləliklə həmin adamı razılığa gətirdi.

Əlinin üstünə qonub:

Kim deyirsə desin, olmayıacaq bir şeyə inanma!

Sonra uşub divarın üstünə qondu və:

Heç vaxt keçib-getmiş bir şey üçün qəm çəkmə! Əlindən çıxanların həsrətini çəkmə. İcimdə on dirhəm ağırlığında çox qiymətli bir inci var ki, tayı-bərabəri yoxdur. O inci ilə sən də, uşaqların da var-dövlətə qovuşardınız! Amma qismətin deyilmiş, o incini əlindən çıxartdın!

Bunu eşidən ovçu dərindən bir ah çekdi. Balasını itirən ana kimi acılar çəkdi

Quş dedi:

Mən sənə baş vermiş bir şeyin qəmini çəkmə, demədimmi?

İnci əlindən çıxdı deyə niyə qəm-qüssə çekirsən? Sözümü başa düşmədin? Axi sənə demişdim ki, olmayıacaq şeyə inanma. Mən ağırlığı üç dirhəm olan kiçik bir quşam, necə ola bilər ki, içimdə on dirhəmlək qızıl olsun?

Bu sözdən sonra adamın ağlı başına gəldi.

Yaxşı, elə isə üçüncü nəsihəti söylə.

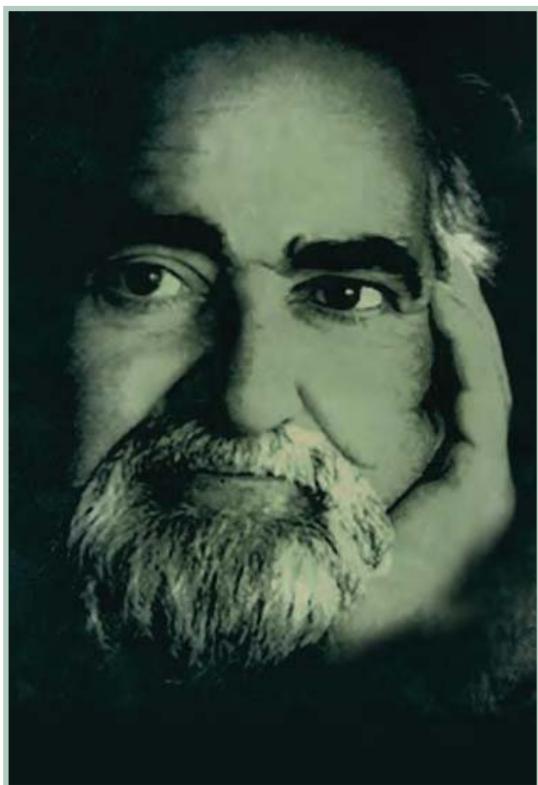
Quşun cavabı belə oldu:

O biri iki nəsihəti tuta bildin ki, bir də üçüncüünü söyləyim?

Qəflət yuxusunda olan bir qanmaza nəsihət vermək, şoran torpağa toxum əkmək kimidir! Axmaqlığın, savadsızlığın sökdüyü paltar, artıq yamaq tutmaz! Ey nəsihət edən, oraya hikmət toxumu əkmə!”

AZADLIQ CARÇISI

*Nə zindandan çəkiniriz, nə qanlı dar ağacından.
Çünki Türküz, ər köksümüz al qırmızı dan yeridir.*
Ə. Xaqani

18 il bundan əvvəl bir oktyabr gündündə 71 il əvvəl itirdiyimiz azadlığımızı tapdıq, həsrətini çəkdiyimiz müstəqilliyimizə yenidən qovuşduq.

1920-ci ilin baharında ucalıqdan endirilən üçrəngli bayraqımız 1991-ci ilin sonbaharında yenidən dalğalandı. Həmin gün – oktyabrın 17-də Azərbaycan Ali Sovetinin binasında deputatlar xalqın tələbi və

Alovlu çıxışları, odlu, çılgın şeirləri ilə yaddaşların pasını təmizləməyə çalışır, yatanları silkələyib ayıldırdı. Daş kitabələrdə həkk olunmuş: “Özünə qayıt, Türk oğlu, sən o vaxt güclü olursan” deyimini xatırladırdı oxucusuna, dinləyicisinə. Milli özünnüdərki, milli yaddaşı formalaşdırıldırdı gənclərdə. Az qala küçə-küçə bölünmüş xalqı milli birliyə səsləyirdi:

təkidi ilə Azərbaycanın müstəqilliyini elan etdirilər.

Lakin xalqımızı azadlığa aparan bu yollar qanlı-qadəh və keşməkeşli idi. Yaman cox gözlədik Azadlıq gününü. Böyük qardaşlarımızın (rusların) sayəsində dədə-baba torpaqlarımızı itirə-itirə gəlib çatdıq bu günlərə. Bize 131 min kv.km miras qalan ərazinin ancaq 86.9 kv.km-nə sahib olduq. 1937-ci ili gördük, 1990-ci ilin dəhşətlərini yaşadıq. 1991-ci ildə Azadlığımız bizə qızıl xonçada verilmədi, o azadlıq birdən-birə göydən düşmədi. 1988-ci ildə başlaan və gündən-günə güclənən milli-azadlıq hərəkatı 1991-ci ildə öz kuliminasiya nöqtəsinə çataraq azadlığımızı gerçəkləşdirdi. Milli-azadlıq hərəkatının əsası isə 1960-ci illərin əvvəllerində qoyulmuşdu. Bu o vaxtlar idi ki, B. Vahabzadənin “Gülüstan” poeması şa-

gird dəftərlərində ev-ev gəzir, əl-əl dolasırdı. Bu o vaxtlar idi ki, İsmayııl Şıxlı xalqın mənliyini, kişiliyini, qeyrətini özünə qaytarmaq üçün “Dəli Kür” romanında Cahandar ağa kimi bir surət yaratmışdı. Bu o vaxtlar idi ki, Xəlil Rza Ulutürk əvvəlcə institut auditoriyalarında, institutdan kənarlaşdırıldıqdan sonra isə tələbə və fəhlə yataqxanalarında gəncləri mübarizəyə hazırlayırıdı.

“Doğransam da parça-parça, tikə-tikə, rızə-rızə

Mübarizə, mübarizə, mübarizə” –

deyərək hayqırır, Sovetlər İttifaqının 15 respublikasından biri olan doğma vətəninin əsarət altında inlədiyini görür, olmayan azadlıqdan dəm vuranların yalanlarına dözməyərək:

“Azadlığı istəmirəm zərrə-zərrə, qram-qram,

Qolumdakı zəncirləri qıram gərək, qıram-qıram!” – deyirdi.

1959-cu ildə Moskvada Qorki adına Ümumittifaq Ədəbiyyat İnstytutunu bitirən gənc Xəlil Rza Azərbaycan Pedoqoji İnstytutunun filologiya fakültəsində Sovet Ədəbiyyatından mühazirələr oxuyur. Tez bir zamanda tələbələrin sevimlisinə çevrilir. Çoxlarının üstündən sükutla keçdiyi acı həqiqətləri qorxmadan deyən X. Rza tələbələrdə milli şüurun oyanmasına çalışır. Pərəstişkarları çoxaldıqca bədxahları da çoxalmağa başlayır. “Azadlıq”, “Vətən” deyən səsini boğub “doğru yol”a çağırmaq istəyənlər meydana çıxır. Çək-çevirlər, hədə-qorxular, “öyüd-nəsihətlər” baş alıb

gedir. Xəlil Rzani isə tutduğu yoldan dəndərmək çətin idi. Xəlil yürüsdə idi. O böyük, müqəddəs yolun yolcusu idi.

*Nə mərəz, nə qərəz... heç ölüm belə
Məni öz yolumdan saxlaya bilməz. –*

deyərək öz məramını hamıya – dostlara da, düşmənlərə də bəyan edirdi. Alovlu çıxışları, odlu, cılğın şeirləri ilə yaddaşların pasını təmizləməyə çalışır, yatanları silkələyib ayıldırdı. Daş kitabələrdə həkk olunmuş: “Özünə qayıt, Türk oğlu, sən o vaxt güclü olursan” deyimini xatırladırdı oxucusuna, dinləyicisinə. Milli özünüdərki, milli yaddaşı formalaşdırırdı gənclərdə. Az qala küçə-küçə bölünmüş xalqı milli birliyə səsləyirdi:

“Mən... Sən... O... Biz –

Milli birlik qayəmiz,

Dini birlik qayəmiz” –

deyən X. Rza yaxşı bilirdi ki,

El birləşsə vətən olar

Vətən insan yiğinina dönə bilər

Yavaş-yavaş.

Vətən sevgisi Xəlil bəy üçün hər şeydən üstün idi və həyatının qayəsini vətənə xidmətdə görürdü.

Tutaq ki, var istedadın, ilhamın da, biliyin də

Rədd ol, itil gözlərimdən

Əgər yoxsa vətən eşqi, sümüyündə, iliyində.

Xəlil bəy köləliyə nifrət edirdi, köləliyi qəbul etmirdi. “Kölə romanlar”, “kölə şeirlər” onun yaradıcılığına yad idi. “Azadlıq təşnəsi” olan Xəlil bəylə ilk şəxsi tanışlığım

Azadlığa aparan bu yollar qanlı-qadalı və keşməkeşli idi. Yaman çox gözlədik Azadlıq gününü. Büyük qardaşlarımızın (rusların) sayəsində dədə-baba torpaqlarımızı itirə-itirə gəlib çatdıq bu günlərə. Bizə 131 min kv.km miras qalan ərazinin ancaq 86.9 kv.km-nə sahib olduq. 1937-ci ili gördük, 1990-cı ilin dəhşətlərini yaşadıq. 1991-ci ildə Azadlığımız bizə qızıl xonçada verilmədi, o azadlıq birdən-birə göydən düşmədi.

yada düşür. 1971-ci ilin qışı idi. İpə-sapa yatmayan Xəlil Rzani 2 il idi ki, institut auditoriyalarından uzaqlaşmışdılar. Bir neçə ay işsiz qalandan sonra çətinliklə də olsa Akademianın Ədəbiyyat İnstitutunda iş düzəlmışdı. Ədəbi əlaqələr şobəsinin kiçik otağında Xəlil bəylə göründüm. Diqqətimi Şixəli Qurbanovun divardan asılmış şəkli cəlb etdi. Bir az söhbət edəndən sonra ayrıldıq. Ayrılanда mənə italyan yazılışı R. Covanyollinin "Spartak" romanını oxumağı məsləhət gördü. Sözün düzü, əvvəlcə çox təəssüfləndim. Ş. Qurbanovun şəklini başının üstündən asan, milli özünüdərkən, milli özünəqayıcıdan damışan X. Rza görəsən niyə bu əsəri oxumağımı istəyirdi? "Spartak" filminə dəfələrlə baxsam da romani oxudum və Xəlil bəyin nə demək istədiyi başa düşdüm. Anladım ki, kölə psixologiyasından xilas olmalı, qollarımızdakı, beynimizdakı paslı buxovları qırmalıyıq. Biz də bir-birini məhv edədə Roma imperiyasının çiçəklənməsinə xidmət etdiklərini dərk edəndən sonra mübarizəyə qalxan Spartak və digər qulqladiatorlar kimi döyüşə atılmalıdır.

Xəlil Rza yaradıcılığında "Ana dili" mövzusu da qırmızı bir xətlə keçir. Xəlil bəyi tanıyanlar onun doğma dilə bağlılığını yaxşı bilirdilər. Dilimizin təmizliyinə çalışır, onu lazım olmadan yalançı sözlərlə korlanmasına qarşı mübarizə aparırı. Xəlil bəy yanında söylənilən Azərbaycan dilində qarşılığı ola-ola işlədilən hər yabançı sözə görə o sözü işlədəni 5 quruş cərimə edirdi. Və bu hərəkətini belə izah edirdi:

Dilini qorumsa, qoy cibini qorusun.
Pulu hər şeydən üstün tutanlar özləri də bilmədən dilimizə xidmət edəcəklər.

Kim qoruya bilməyirsə öz yurdunu, yuvasını,

Udmasın yurd havasını!

Kim qorumur öz dilini,

itsin mənim gözümdən qoy ilim-ilim.

1988-ci il...

*"Yer üzünün əhriməni¹ - erməni
İnsanlığın düşmənidir düşməni."*

İl çox ağır geldi. Mənfur ermənilər Kremlədəki havadarlarına arxalanaraq qədim türk torpaqlarını - Qafanı, Vedini, Zəngibasarı türklərdən təmizlədilər. Xəlil bu hadisələrə biganə qala bilməzdi. Xəlil Rza Ulutürkün gur səsi meydənlərdən gəlir:

*Səngəri gen, ürəyi dar
Gör nə qədər düşmənin var.
Minə gizli, beşi aşkar
Dişi qanlı canavarlar
Əl çəkəcək səndən haçan?
Qalx ayağa Azərbaycan!*

Xalq ayağa qalxır. Bakıda komendant saatı tətbiq edilir. Mitinqlər isə davam edir. Xəlil Rza mübarizənin ön sırasındadır. O, meydan epopeyasının salnaməçisidir.

Hələ 80-ci illərin əvvəlində yazdığı "Hara gedir bu dünya?" poemasında belə bir misra var:

*XX əsrin sonunda hər xalq
Azadlıq fənnindən imtahan verir.*

Bu, bizlərə bir mesajdır. Xalq azadlıq fənnindən imtahan vermək üçün ayağa qalxmışdı. Və bunu gözləməyən mərkəz Bakını qan dənizinə döndərdi. 1980-ci ilin 20 yanvarı Azərbaycanın böyük dünya ilə əlaqəsi tamamən kəsilib. Telestudiyanın enerji bloku partladılıb. Radiolar "Danışır Baki" demir. Ancaq axşamlar "Azadlıq" studiyasının Azərbaycan dilində verilən bir saatlıq verilişlərində doğma Azərbaycan-dan xəbər tuturuq. Və hər gün Xəlil Rzanın "Davam edir 37" şeirini dinləyirik.

Nə qədər ki, istedadı addım-addım pu-sanlar var,

*Xalq dərdini hayqırmağın əvəzinə
əqrəb kimi susanlar var.*

*Nə qədər ki, iş başında bunca kütbaş,
kəmsavad var.*

*... Nə qədər ki, başçı olur başsız canlar,
Bir millətin mənliyini talam-talam tala-yanlar.*

*... Davam edir 37 –
Daha kəskin, daha ciddi!"*

Və dirlədikcə həqiqətləri anlayırdıq. Yerin-göyün qan ağladığı, Bakının qana boyandığı o günlərin birində - daha dəqiqi, şəhidlərin dəfninin 7-ci günündə "Azadlıq radiosu" bir ağır xəbəri də bizə çatdırıldı: "Moskvadan gələn DTK əməkdaşları Xəlil Rza Ulutürkü həbs ediblər." Bir neçə gündən sonra onun ən ağır cinayətkarlar üçün nəzərdə tutulan Lefortova zindanına salındığını xəbər verdilər. Bir zamanlar Fələki Şirvani, Ə. Xaqaninin yaratdığı "həbsiyyə" şeirlərinə daha bir "həbsiyyə" yaranır. Xəlil Rza Ulutürkün "Zindandan gələn səs"i Azərbaycanı silkələyir, təlatümə gətirir. Xəlil Rzanın azad edilməsi üçün imza toplanır. Azərbaycanın müxtəlif yerlərində, şairin evində Xəlilsevərlərin aqlıq kampaniyası başlayır.

Xəlil bəy isə zindanda da susmur. Qan içində qoyub gəldiyi ağlar gözlü Bakışından nigaran şair vətənin əyiləcəyindən, sınağından qorxur:

*Yerindəmi vətənimin əzəməti, ləyaqəti?
Andı ulu, eşqi qəti mərdlərinin cəsarəti?*

Zindan həyatı Ulutürkün əzmini, vüqarını sarsıda bilmir. Təkcə bir şeyə təəssüflənirdi Xəlil bəl: böyük mübarizədən ayrı salınmağına. O, gur səsiylə hamiya bildirir ki, hər an səddi yixacaq, dəmir kimi gəldiyi zindandan polad kimi çıxacaq. Xəlil Rza Ulutürk özüne inanır. Çünkü o, azadlıq hərəkatına şan-şöhrət qazanmaq üçün gəlməyib. Ötəri hisslər ona yaddır. Xəlil Rza özünü vətənsiz ikiqat, üçqat yetim sayır və dəmir barmaqlıqlar arasından çıxıb Azərbaycana qayıdacağına bütün varlığıyla inanır:

*Mən yenə gələcəm Azərbaycana,
Şəninə şərqilər deyəcəyəm mən.
Aci tüstüsünü bal kimi udub
Odunu qaymaq tək yeyəcəyəm mən.
Şəninə şərqilər deyəcəyəm mən.*

1. Zərdüşt dinində şər allahı

Osmanlılar zamanında Üçbaş Nürəddin Həmzə Əfəndi adlı məşhur bir alim varmış. Pulunu xərcləməyə qıymayıb yiğarmış. Ata minməz, köhnə paltar və ayaqqabı geyinər, beləcə malını toplayarmış. Bu səbəblə xalq arasında "Pullu xoca" kimi tanınırırdı.

Bu müəllim yiğdiği pul ilə Fateh Qarəkömrükdə əvvəlcə Üçbaş Mədrəsəsini, sonra da Üçbaş Məscidini tikdirmişdi. Bunu eşidən dostları təccübənləmiş və:

"- Əfəndi, sən pulu bu qədər çox sevdiyin halda xərcləməyə necə qıydın?" -deyə söz atmışlar. O da bu ibrətamız və düşündürücü cavabı vermiş:

"- Qiymətli dostlarım! Siz haqlısınız. Mən pulu çox sevirəm. Ona görə də pullarımın dünyada qalmasına könlüm razı olmadı. Onu özümdən əvvəl axirətə göndərdim."

YARDIM

Bir gün dostu yanına gələrək:

"- Kasib tələbələr üçün təqaüd pulu topladığınızı duydum. Mən də hər ay bir tələbənin xərclərini vermək istəyirəm." -dedi.

Onun bu təklifini məmnuniyyətlə qəbul etdilər. Çünkü bütün çalışmalarına baxmayaraq müraciət edən tələbələrin çox azına kömək edə bilirdilər.

Dostu:

"- Pulumu verəcəyiniz tələbənin məni tanımاسını istəmirəm. Mən də onun kim olduğunu bilməməliyəm." -deyə əlavə etdi.

Bu həssas insan, təqaüd verdiyi tələbəni minnət altında qoymamaq və etdiyi xeyirlə qururlanmamaq üçün belə bir şərt irəli sürmüdü. Bu barədə təminat aldıqdan sonra cibindən pul dolu bir zərf çıxardaraq masanın üstünə qoydu.

Ona təşəkkür edib yola saldıqdan sonra otağa 18-20 yaşlarında bir gənc girdi. Halından utancaq olduğu görünürdü. Danışarkən solğun yanaqları qızarırdı.

Onu yandaki kresloya oturdaraq özünü rahat hiss etməsini təmin etdi. Kasib bir ailənin yeganə övladı idi. Universitetə yeni qəbul olmuşdu və təəssüflər olsun ki, təxmin etdiyi kimi böyrəyində xəstəliyi vardı. Buna görə yardımə ehtiyacı olduğunu böyük bir tərəddüdlə izah etdi.

Masanın üzərinə bir az əvvəl onun üçün qoyulduğuna inandığı zərfi ona uzadarkən:

“- Sən narahat olma”, dedi. Hər ayın əvvəli pulun hazırlıdır, gəl apar.”

Təqaüdünün bu qədər tez əlinə çatması qarşısında heyrətləndi və nə deyəcəyini bilmədi. Sevinclə yaşıran gözlərini yayındırmağa çalışaraq zərfi aldı və dua edərək cibinə qoydu.

Dostunun göndərdiyi zərfləri sahibinə çatdırıb o xoşbəxt anları təkrar-təkrar yaşaya bilmək üçün səbirsizliklə hər ayın əvvəlini gözləyirdi. Hətta xəstəliyi səbəbiylə gəlib təqaüdünü ala bilməyəndə zərfi eyni fakültədə oxuyan yoldaşları ilə göndərirdi.

Aradan xeyli zaman keçdi. Dostu da etdiyi xeyirxahlıqdan məmənun idi. Ancaq bir gün məsciddə qarşılaşdırıldı. Dostu çox kədərli idi: “İşlərim yolunda getmədiyi üçün artıq təqaüd verə bilməyəcəyəm” –dedi. Bu sözləri eşidib heyrətə düşdü. Aman Allah, bu necə təcəlli id?! “Allah səndən razi olsun, artıq o pula ehtiyac qalmadı. Bir ay əvvəl cənəzə namazını qıldığımız tələbə həmin o təqaüd verdiyin adam idı. İndi ona yalnız dua edə bilərik.” –dedi.

QƏSSAB

Mövlana həzretləri Məcalisi-Səba adlı əsərində belə bir hekayə anladır:

Nisə ət satan bir qəssab hesab yazmaq üçün bir gənci yanına işə götürür. Ona:

“-Filankəsə bu qədər, filankəsə də bu qədər ət verilmişdir.” -deyə yazdırındı. Günlərin birində bir quş gələrək bir parça ət qapdı. Qəssab, dərhal katibə;

“-Quşa da yüz dirhəmlik ət yaz!” -dedi.

Eyni quş, başqa bir gün yenə adəti üzrə gəlmışdı. Qəssab tələ qurduğu üçün onu tutdu və dərhal başını üzərək digərlərinə ibrət olsun deyə yüksək bir yerə asdı. Bu dəfə katib, qəssaba:

“-Sənin borcunu əvvəlcə quşun hesabına yazmışdım, indi quşun haqqını sənin hesabına neçə dirhəm yazım?” -dedi. Qəssab fəryad qopardı və:

“-Ətin hesabı asandır, lakin başın hesabını istəyərlərsə, nə edərəm?” -deyə ağlamağa başladı.

Alman fizikləri proyektorlu mobil telefon istehsal ediblər

Almaniyanın Fraunhofer İnstitutunun (burada həmçinin məşhur MP3 musiqi formatı da yaradılıb) fizikləri prezəntasiya keçirmək üçün proyektoru olan mobil telefonun prototipini istehsal ediblər.

Bu cür telefonun işlədilməsi üçün heç bir xüsusi qurğuya ehtiyac yoxdur. Proyeksiya üçün ağ səthin olması kifayət edir. Yeni aparatın əsas xüsusiyyəti isə odur ki, adı işıq proyektorlardan fərqli olaraq, buna əlavə işıqlandırma sistemi tələb olunmur. Bu barədə Cybersecurity məlumat yayıb. Yeniliyin müəllifləri deyirlər ki, bu layihədə onlar adı mobil telefondan istifadə ediblər, yalnız orada proyeksiya salmaq üçün xüsusi optik sistem quraşdırılıb. Nəzəri cəhətdən, gələcəkdə belə bir sistemi istənilən mobil telefonda, yaxud cib kompyuterində quraşdırmaq olar.

Yeniliyin yeganə problemi hazırda ondadır ki, proyektor rejimində telefonun akkumulyatorları çox tez boşalırlar.

İki ekranlı notbuk satışa çıxarılır

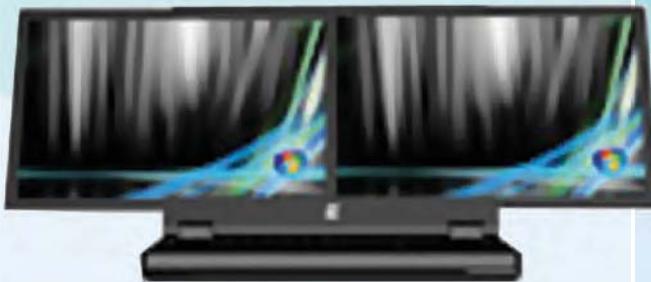
ABŞ-ın “gScreen” şirkəti iki tamfunksiyalı 15,4 düymlü displeylə təchiz olunmuş “Spacebook” adlı noutbuk hazırlayıb.

Adı vəziyyətdə “Spacebook” noutbukunun ekranları bir-birinin arxasında qalır və istifadəçi yalnız bir əsas displeylə işləyir.

Ehtiyac olduğu halda xüsusi mexanizm MK - panelləri yanlara ayırrı və belə vəziyyətdə ekranın iş səthi iki dəfə böyüyür.

Portativ kompyuterin əsasını iki nüvəli və 2,26 Ghs tezlikli “Intel Core 2 Duo P8400” prosessoru təşkil edir. Noutbukun baza komplektasiyasında operativ yaddaş həcmi 4 Gb, sərt disk həcmi isə 320 Gb təşkil edir.

Xatırladaq ki, iki ekranlı portativ kompyuter “Lenovo” şirkəti tərəfindən də təqdim olunur. Lakin bu noutbukun displeyləri müxtəlif ölçülərdədir. “Lenovo” noutbukunun əsas panelinin diaqonalı 17 düym, sağ yuxarı hissədən açılan köməkçi panelin diaqonalı isə 10,6 düym təşkil edir.

Tələbələrə qələm və kağız lazım olmayacaq

“CourseSmart” dərslikləri “iPhone” ekranında oxumaq üçün xüsusi program təminatı təqdim edib. Bu program, ABŞ və Avropada tələbələrə ənənəvi qələm və kağızdan tam imtina etmək imkanı verir.

Qeyd edək ki, bir müddət əvvəl bir çox ABŞ və Avropa ölkələrində ali təhsil müəssisələri tədris materiallarını elektron formatda yaymağa başlayıblar. Dərslikləri “iPhone” ekranında oxumaq üçün xüsusi program təminatı sayəsində artıq tələbələr dərslik və dəftər əvəzinə yalnız noutbuklardan istifadə edə biləcəklər.

Müsəlmanlara halal axtarış motoru: “Im Halal”

Britanyada, internetdə müsəlmanlar üçün xüsusi “halal” axtarış motoru yaradılıb.

“ImHalal.com” adresində yayınlanan sayt, şəriət baxımından problemli hesab etdiyi ingiliscə sözləri filtrdən keçirərək, bu sözlər haqqında istifadəçiye xəbərdarlıq mesajı verir.

Axtarış meyarlarını üç bölümə ayıran sayt, ən problemlı sözlər axtarılan zaman istifadəçiye sözün 3-cü səviyyədə haram olduğu və axtarış meyarlarını dəyişdirərək, yenidən axtarmaq istiqamətində xəbərdarlıq edir.

Saytin yaradıcıları müsəlman toplumunun son illər internetdə ciddi yer aldığıni, islami qaydalar çərçivəsində internetdə gəzişməni təmin etmək üçün “Im Halal” (Mən Halalam) adlı bu axtarış motorunu qurduqlarını bildiriblər.

Xəbər

GƏNCLİYƏ YARDIM FONDU ŞAGİRLƏRİ TƏBRİK ETDİ

Sentyabr ayının 15-i Azərbaycanın bütün orta məktəblərində “İlk zəng” çalındı. Bu əlamətdar gün respublikamızın bütün bölgələrində böyük sevincə qarşılıan.

Bilik günü və Azərbaycan respublikasının prezidenti cənab İlham Əliyevin 22 dekabr 2008-ci il tarixli “2009-cu ilin Uşaq ili elan edilməsi haqqında” sərəncamının icrası və sosial müdafiyyə ehtiyacı olan uşaqlara dövlət qayğısının artırılması münasibəti ilə Gəncliyə Yardım Fondu və İstanbul Beynəlxalq Qardaşlıq və Yardımlaşma Dərnəyinin nümayəndələri Ağdam rayonu 149 sayılı köckün orta məktəbinin ziyarət etdilər. Məktəbin kollektivi və qonaqlar yeni dərs ilinin başlanması ilə əlaqədar olaraq şagirdlərlə görüş keçirdilər. Görüşü çıxış sözüylə açıq

elan edən məkdəbin direktoru Arzu Qədirova şagirdləri salamlayıb görüşdə iştirak edən qonaqlara öz təşəkkürünü bildirdi. Görüşdə çıkış edən Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası nümayəndələri cənab Vüqar Qədirov, cənab Alişirli Səfər və Gəncliyə Yardım Fonduun vitse-prezidenti cənab Salman Əliyev öz çıxışlarında şagirdləri yeni tədris ili münasibəti ilə təbrik edərək, belə gözəl günlərin işgal olunmuş torpaqlarda keçirilməsini təmənni tətilər. Görüşün sonunda məktəbin 100 əlaçı şagirdinə içərisində bütün məktəb ləvazimati olan məktəbli çantası hədiyyə edilmiş və şagirdlərlə xatirə şəkilləri çəkilmişdir.

CƏZAÇƏKMƏ MÜƏSSİSƏSİNDE İFTAR SÜFRƏSİ

Hər il olduğu kimi bu il də Gəncliyə Yardım Fondu mübarək Ramazan ayında müxtəlif yerlərdə iftar süfrələrini təşkil etmişdir. Belə iftar süfrələrinin biri də 18.09.2009 tarixində Gəncliyə Yardım Fondu və “Azadlıqdan Məhrumetmə Yerlərinin Müşahidəsi” İctimai Birliyi ilə 9 sayılı Cəzaçəkmə Müəssisəsində keçirilmişdir. Tədbirdə Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi Pentensiar Xidmətin Tərbiyə İşinin Təşkili İdarəsinin rəis müavini İntiqam Əliyev, 9 sayılı Cəzaçəkmə Müəssisəsinin rəis müavini Ədliyyə mayoru Nəcməli Qasımov, Gəncliyə Yardım Fonduun və Azadlıqdan Məhrumetmə Yerlərinin Müşahidəsi İctimai Birliyinin əməkdaşları iştirak etmişdir. Tədbiri Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi Pentensiar Xidmətin Tərbiyə İşinin Təşkili İdarəsinin rəis müavini İntiqam Əliyev giriş sözü ilə açaraq bütün məhkumları Ramazan bayramı münasibəti ilə təbrik etdi və bu cür tədbirlərin tez-tez keçirilməsinin əhəmiyyətli hal olduğunu bildirdi. Tədbirdə çıxış edən digər iştirakçılar da belə tədbirlərin qayğıdan uzaq insanlarla birgə keçirilməsini yüksək qiymətləndirdilər və bütün məhkumlara belə gözəl bayramları öz doğma ailələri ilə birgə keçirmələrini arzu etdilər. Qeyd edək ki, Gəncliyə Yardım Fonduun mübarək Ramazan ayı ilə əlaqədar olaraq 9 sayılı Cəzaçəkmə Müəssisəsində təşkil etdiyi iftar süfrəsində 220 məhkum iştirak etmişdir. Tədbirin sonunda məhkumlar belə gözəl bayram ərəfəsində onlara göstərilən qayğı münasibəti ilə təşkilatçılara öz təşəkkürlərini bildirmişlər.

